

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav translatologie

Diplomová práce

Bc. Iuliia Kriger

Řečové charakteristiky Haškova Švejka v ruských
překladech se zaměřením na rovinu humoru a satiry

Speech characteristics of Hašek's Švejk in Russian translations
with a special focus on humour and satire

Poděkování

Děkuji PhDr. Stanislavu Rubášovi, PhD., za konzultace, rady a připomínky, které mi během psaní diplomové práce poskytl.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, 27.11.2019

Bc. Iuliia Kriger

Abstrakt

Diplomová práce se věnuje řečovým charakteristikám Haškova Švejka a zároveň překladům románu do ruštiny se zaměřením na rovinu humoru a satiry. Cílem diplomové práce je analýza, porovnání a kritické hodnocení ruských překladů románu Jaroslava Haška *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války* a hlavně již kanonizovaného překladu Pjotra Bogatyrjova s českým originálem se zaměřením na rovinu humoru a satiry. Kromě překladu Bogatyrjova se práce také bude věnovat překladům Michaila Skačkova a zároveň nejnovějšímu překladu V. Lavrovové a A. Fjodorova. Teoretická část se zabývá životopisy překladatelů, Haškovým autorským stylem a řečovými charakteristikami hlavní postavy románu. V praktické části se práce věnuje analýze překladů konkrétních úryvků, které obsahují humoristické prvky. V závěru práce jsou popsány překladatelské tendence jednotlivých překladatelů.

Klíčová slova

Jaroslav Hašek, Švejk, řečové charakteristiky, humor, satira, Pjotr Bogatyrjov, Michail Skačkov, translátologická analýza, V. Lavrovová, A. Fjodorov

Abstract

The diploma thesis deals with speech characteristics of Hašek Švejk and translations of the novel into Russian, focusing on humor and satire. The aim of the thesis is to analyze, compare and critically evaluate Russian translations of Jaroslav Hašek's novel *The Good Soldier Švejk*, and especially the canonized translation of Pyotr Bogatyryov with a Czech original novel focusing on humor and satire. In addition to the translation of Bogatyryov, the thesis will also focus on the translations of Mikhail Skachkov and the latest translation of V. Lavrova and A. Fyodorov. The theoretical part is dedicated to the biographies of translators, Hašek's author style and speech characteristics of the main character of the novel. In the practical part, the thesis focuses on the analysis of translations of the excerpts containing humoristic elements. Based on the results of the analysis, in the conclusion part of the thesis we described translation tendencies of individual translators.

Key words

Jaroslav Hašek, Švejk, speech characteristics, humor, satire, Pyotr Bogatyryov, Mikhail Skachkov, translational analysis, V. Lavrova, A. Fyodorov

Obsah

1. Úvod	7
2. Román a jeho ruské překlady	9
2.1. Autor románu Jaroslav Hašek.....	9
2.2. Překlady románu do ruštiny.....	9
2.2.1.Pjotr Bogatyryjov.....	10
2.2.2.Michail Skačkov	11
3. Haškův styl, humor v románu	13
3.1. Řečové charakteristiky Švejka.....	16
4. Význam románu pro českého čtenáře a literaturu	19
5. Analýza	22
6. Závěr	64
7. Literatura	67

Úvod

Diplomová práce se bude zabývat řečovými charakteristikami Haškova Švejka a zároveň překlady románu do ruštiny se zaměřením na rovinu humoru a satiry. Stěžejní část práce bude spočívat v analýze vybraných Švejkových replik v česko-ruském srovnávacím plánu včetně porovnání a kritického zhodnocení variantních překladatelských řešení. Předpolí pro tuto analýzu bude tvořit podrobný popis různých rovin humoru a satiry ve výchozím textu, dále charakteristika Švejka jako specifického literárního typu tvořícího součást české národní identity a rovněž překladatelské portréty jednotlivých ruských překladatelů Haškova románu.

Cíl diplomové práce spočívá v analýze, porovnání a kritickém hodnocení ruských překladů románu Jaroslava Haška *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války* a hlavně již kanonizovaného překladu Pjotra Bogatyryjova s českým originálem se zaměřením na rovinu humoru a satiry. Kromě překladu Bogatyryjova se práce bude také zabývat překladem Michaila Skačkova a zároveň nejnovějším překladem V. Lavrovové a A. Fjodorova. Nebudeme se však věnovat úplně prvnímu překladu Herberta Sukkau z toho důvodu, že byl pořízen z němčiny, kterou neovládáme, a proto bychom nemohli zaznamenat významové a výrazové posuny, které se mohou vyskytnout v překladu z druhé ruky.

Diplomovou práci lze rozdělit na dvě ucelené části. První část bude teoretického charakteru a bude obsahovat tři kapitoly. V první kapitole představíme Jaroslava Haška jako autora románu *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války* a také popíšeme historii překladů daného románu do ruštiny. Druhá kapitola bude věnována Haškovu autorskému stylu a řečovým charakteristikám hlavní postavy románu. Třetí kapitola se zaměří na význam románu, konkrétně postavy Švejka, pro českého čtenáře a literaturu vcelku.

Druhá část diplomové práce bude praktická, podrobně budou analyzovány konkrétní komické úryvky z románu a zároveň jejich překlady do ruštiny. Pokusíme se porovnat existující překlady mezi sebou a také nabídnout některá vlastní překladatelská řešení.

Výsledkem práce by mělo být kritické zhodnocení ruských překladů románu se zaměřením na rovinu humoru a satiry.

Budeme čerpat z publikací Levého, Popoviče, Daneše, Pytlíka, Blažíčka, Adámkové a dalších.

Mimo jiné byly nalezeny kvalifikační práce, které se rovněž věnovaly románu nebo jeho překladům. Například jedna práce se věnuje konkrétně postavě Josefa Švejka, popisuje charakter a pohledy na ni z historického hlediska (Veronika Krabsová. Postava Josefa Švejka, 2010). V jiné práci autor analyzuje německý překlad románu (Zdeněk Hartmann. Haškův „Švejk“ v němčině, 2009), další práce analyzuje humor v bulharských překladech (Bogdan Dichev. Jazykové aspekty hanlivého humoru Haškova Švejka v porovnání s jeho bulharským překladem, 2010). Jedna práce se také zabývá všemi existujícími překlady románu do ruštiny (К. Э. Тауль. Переводы романа Я. Гашека „Похождения бравого солдата Швейка во время мировой войны“ в России, 2010).

V diplomové práci o ruských překladech románu autor předpokládá, že autoři nejnovějšího překladu *Osudů dobrého vojáka Švejka za světové války* Lavrovová a Fjodorov čerpali z klasického překladu Bogatyrjova, a proto budeme v dané práci dávat pozor na podobnost dvou uvedených překladů.

Metody: Neexistuje žádná konkrétní metodologie na analýzu humoru v literárních textech a překladech. Většinou autor hledá jejich prvky v konkrétních literárních dílech a podle toho, co našel, vytváří svoji metodologii. Co se týče Haškova románu, existuje známé dílo Františka Daneše *Příspěvek k poznání jazyka a slohu Haškových osudů dobrého vojáka Švejka*, ve kterém autor vymezuje několik rysů typických pro Haškův styl. V dané práci chceme používat humoristické prostředky, které byly popsány Danešem, a zároveň popsat prostředky, které jsme našli v textu a které nebyly u Daneše zmíněny.

Postupy:

1. Najít v originálu rysy humoru a satiry v replikách Švejka.
2. Najít ekvivalenty daných replik v ruských překladech.
3. Provést analýzu a hodnocení překladů.

Román Jaroslava Haška *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války* je jedno z nejznámějších děl české literatury. Román o dobrodružstvích českého vojáka Švejka v Rusku opravdu zlidověl a čte se s oblibou až dosud. Román Jaroslava Haška *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války* napadne ruskému čtenáři jako první, když se řekne česká literatura.

Kapitola 1

Román a jeho ruské překlady

Autor románu Jaroslav Hašek

Jaroslav Hašek (30. 4. 1883 – 3. 1. 1923) byl satirik, dramatik, novinář, komisař Rudé armády, autor přibližně 1 500 různých příběhů, fejetonů a dalších děl, z nichž jeho nedokončený román *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války* získal celosvětovou slávu.

Román Jaroslava Haška *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války* je klasickým příkladem satirického díla, který byl psán v letech 1921–1923 a byl vydáván týdně v samostatných zápiscích. Většina vydavatelů zpočátku román kvůli vulgarismům odmítla, a proto poprvé román vydal Haškův přítel spisovatel František Sauer. Hašek napsal druhý díl za tři a půl měsíce a třetí začal v lednu 1922. Koncem roku 1922 začal autor čtvrtý díl, ale nepodařilo se mu napsat ani polovinu. Naposledy diktoval 29. prosince 1922, tedy 5 dní před smrtí, která přišla 3. ledna 1923.

Literární vědec Milan Jankovič popisuje spisovatelův vývoj Haška následujícím způsobem: „Dříve než byly napsány *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války*, prošel jejich autor bohatou dvacetiletou literární činností. Současníky nebyla tato činnost téměř zařazována do okruhu umění, nýbrž kdesi na jeho pomezí jako vedlejší projev Haškova bohémského života, a dokonce jen jako pouhý prostředek jeho nepřilíš jistého hmotného zajištění. Jevila se jim příležitostnou výplní nesčetných humoristických časopisů a zábavných příloh mnohem spíš než literární tvorbou, kladoucí si vyšší umělecké cíle ... Bylo by však nesprávné domnívat se, že toto závěrečné dílo Haškovo vyrostlo ke své velikosti najednou a z ničeho. Bylo připraveno dlouhým předchozím vývojem. V něm postupně uzrával umělecký záměr bližší pravdivému poznání skutečnosti než u většiny Haškových současníků. Neboť kolik bylo těch, kdo našli po válce tak důsledné východisko z individualismu, s kterým zápasila tato generace z počátku století?“ (Jankovič, 1960, s. 6).

Překlady románu do ruštiny

Dnes existují čtyři překlady románu *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války* do ruštiny. Dobře popsal historii překladů románu do ruštiny ve svém článku „*Ohlas písní českých*“ v *Rusku dříve a dnes* – Sergej Skorvid:

„Projev dobového proletářského internacionalismu – ale také ve více ohledech zlou ironií osudu – můžeme shledat v tom, že první ruský překlad tohoto Haškova ryze českého veledíla nebyl pořízen z češtiny, ale z němčiny! Ze zdařilého německého překladu od G. Reinerové (Praha 1926) text převedl do ruštiny Herbert Sukkau (3. a 4. část ve spolupráci s manželkou Alisou Sukkauovou), a právě tento překlad začíná ruskou „anabází“ dobrého vojáka Švejka. Později se objevily překlady z češtiny od výše zmíněného Michaila Skačkova (pouze první díl) a od Petra Bogatyrjova (původně jen první dva díly, 1929–30). Překladatelé zřejmě nestačili uspokojovat čtenářskou poptávku, proto se ve výlohách knihkupectví po nějaký čas vyskytovaly „hybridy“: třísešitová časopisecká vydání z roku 1930 obsahující překlady M. Skačkova (1. díl) a manželů Sukkauových (2. a 3. díl) a jednosvazkové knižní vydání s překlady P. Bogatyrjova a opět H. Sukkau (1934)“ (Skorvid, 2009, s. 224-225).

Radko Pytlík ve své *Knize o Švejkovi* také komentuje překlady románu do různých jazyků, a to včetně ruštiny: „V žádné zahraniční zemi nedošel Švejk takového ohlasu a rozšíření jako v SSSR. Zatímco u nás literární kritika často rozpačitě přešlapovala nebo se nechala strhnout k protihaškovskému tažení, zatímco v sousedním Německu byl Švejk s ostatní antifašistickou literaturou zakázán, dosáhlo Haškovo dílo v Sovětském svazu hned od počátku obrovské obliby. K běžným vydáním přibývala další v rozličných knižnicích a edicích. To nebyl vpád, ale skutečné přijetí díla jak čtenáři, tak kritikou“ (Pytlík, 1983, s. 419).

Co se týče posledního a nejnovějšího překladu, byl vytvořen v roce 2001 dvěma překladateli V. Lavrovovou a A. Fjodorovem. Ani o jednom z nich se nám bohužel nepodařilo zjistit bližší životopisné informace. V následujících podklapitolách se proto věnujeme pouze původci prvního a druhého překladu Haškova románu.

Pjotr Bogatyrjov

Překlad Pjotra Bogatyreva, jehož první verze byla publikována v roce 1929 a poté dokončena do padesátých let, je dodnes považován za kanonický. Toto je první překlad Švejka z českého jazyka a nyní je nejčastěji publikován. Jeho úspěch lze do značné míry vysvětlit nejen skvělou znalostí českého jazyka, ale také skutečností, že Pjotr Bogatyrjov byl vynikající slovanský učenec, který hluboce studoval český folklór, kulturu lidového smíchu a divadlo.

V letech 1921–1939 pobýval v Československu zpočátku jako spolupracovník sovětské diplomatické mise, později pracoval pro moskevské Státní literární muzeum. V letech 1933–1939 pracoval na Bratislavské univerzitě a v roce 1937 získal titul docent. Aktivně se účastnil vědeckého života Pražského lingvistického kroužku a byl jeho členem.

„...byl v roce 1934 v rámci tzv. „případu slavistů“ nařčen – spolu s Nikolajem Trubeckým a Romanem Jakobsonem – z příslušnosti k vedení „zahraničního fašistického centra...“ (Skorvid, 2009, s. 225).

Posléze byl rehabilitován a „...v roce 1940 se vrátil do SSSR, a stal se dokonce profesorem Moskevského institutu filosofie, literatury a historie...“ (Skorvid, 2009, s. 226).

Překlad Bogatyrjova komentuje také Radko Pytlík: „Bogatyrjov si velmi dobře uvědomoval rozdílné funkční rozvrstvení češtiny a ruštiny. Pochopil, že pro specifické prvky Švejkova jazyka, to jest obecnou a hovorovou češtinu, neexistuje v ruštině adekvátní ekvivalent. Ještě větším problémem byl překlad různě zkomolených slov německých, jež vyjadřují jazykové i sociální protiklady tehdejšího rakouského mocnářství. (Jen pro příklad: u Zukkaua například Švejk oslovuje paní Müllerovou německy — Frau Müller, což je z hlediska národnostních poměrů v předválečné Praze naprosto mylné.) Bogatyrjov využívá ve větší míře spisovný jazyk a hledá kompenzaci v jiných prostředcích. Namísto obecného jazyka volí výrazy hovorové, v ruštině mnohdy expresivnější; u vojenských termínů užívá vesměs starších výrazů z dob carského režimu. Nemá-li k dispozici vhodný ekvivalent lexikální, pomáhá si změněnou syntaxí. Jeho překlad je typem modelového ztvárnění, jež vychází ne z doslovného převedení, ale z vystižení umělecké funkce díla.“

„O životnosti jeho práce svědčí skutečnost, že tento překlad byl později zařazen i do pětisvazkového výboru z Haškova díla a že vychází dodnes (v r. 1977 např. v nákladu 1 000 000 výtisků)“ (Pytlík, 1983, s. 420).

Michail Skačkov

Narodil se v roce 1896 ve vesnici v Kazaňské oblasti. Po skončení občanské války v roce 1922 odjel do exilu. Žil v Praze, studoval na Karlově univerzitě. V roce 1925 pracoval v obchodním zastoupení SSSR v Praze. Michail publikoval časopis obchodního zástupce, byl překladatelem. V roce 1926 se vrátil do SSSR a žil v Moskvě. Doma se věnoval literární činnosti, byl překladatelem z češtiny, bulharštiny a srbštiny. V letech 1930–1931 byl

výkonným tajemníkem moskevského Městského výboru spisovatelů, od roku 1931 se Michail Skačkov podílel na publikaci Velké sovětské encyklopedie.

Díla Skačkova vyšla v předních časopisech a novinách té doby, byl členem Mezinárodní asociace revolučních spisovatelů pro střední Evropu.

Skačkov byl kvůli literární a žurnalistické činnosti pronásledován, 14. listopadu roku 1933 byl zatčen a 29. března roku 1934 byl odsouzen k trestu smrti, který byl změněn na 10 let vězení. Poté byl 9. října roku 1937 rozsudek přezkoumán a byl znovu odsouzen ke smrti. 3. listopadu roku 1937 byl zastřelen v Karelské autonomní sovětské socialistické republice. Byl posmrtně ospravedlněn.

Kapitola 2

Haškův styl, humor v románu

V dané kapitole bychom chtěli uvést základní stylistické prostředky Haška a specifické rysy jeho stylu. Jako první uvedeme nejednotnost jazyka a stylu románu. Partie vyprávěcí a přímé řeči se od sebe liší. Nejdříve řekněme pár slov o partii vyprávěcí. Partie nejsou tak výrazné a expresivní jako partie přímé řeči, jsou často více méně neutrální. František Daneš popisuje Haškův styl v těchto partiích takto: „Haškův slovník není nijak bohatý, stylově rozrůzněný (synonyma nejsou častá) – slovo slouží k tomu, aby věc prostě, věcně pojmenovalo, nic víc. Větná stavba je nesložitá, nevyumělkovaná; souvětí, i delších Hašek užívá rád, ale nejsou to souvětí složitá, umně komponovaná; i tu se jeví snaha – např. při volbě vět vedlejších a spojek – o ‚všednost‘“ (Daneš, 1954, s. 124–139).

Ale autorská řeč není tak jednoduchá, kromě této všednosti najdeme v autorském projevu i ironii. Zmiňuje to Milan Jankovič: „Všude tam dotýká se Daneš závažného rysu: zvláštního napětí mezi prostou věcností sdělení a zároveň silným satirickým vyhocením Haškova autorského projevu“ (Jankovič, 1960, s. 20).

„A přesto je Haškovo líčení nebo vyprávění mnohdy neobyčejně účinné. Jeho působivost záleží v tom, nač zaměřuje svou pozornost, co z bohaté skutečnosti vybírá k jazykovému vyjádření: volí jevy podstatné a typické, charakteristické pro danou situaci a ideový záměr. A v tom je právě mistrovství Haškovo, jak dovede zcela přirozeně a samozřejmě vést své vyprávění k účinnému ideologickému vyhocení“ (Daneš, 1954, s. 124–139).

Mimo jiné Jankovič zdůrazňuje dva rysy Haškova stylu, jako jsou „neliterárnost“ a lidovost. Co se týče „neliterárnosti“, Jankovič ji definuje následujícím způsobem: „Je to zvláštní, téměř negativní poměr k umělecké formě, který charakterizuje největší část jeho tvorby. Ať Hašek zcela nespoutaně improvizuje, nebo s naprostou samozřejmostí přejímá ustálené umělecké postupy (nejednou i z druhořadé literární produkce), vždy je veden především zřetelem ke sdělení obsahu, daleko méně pak k individuálnímu slohovému vyjádření. Přesto vede takové zaměření u něho postupně k vytváření osobitého uměleckého stylu. Mám na mysli odsubjektivnění Haškova výrazu jako protiklad ke stylizačnímu úsilí, které charakterizuje každé individualistické umění, předválečnou generaci nevyjímaje. Rozdíl

ve zdůrazňování subjektu odlišuje Haška výrazně i od jeho generačních druhů“ (Jankovič, 1960, s. 9-10).

Co se týče humoru, Daneš považuje za základní prostředky Haškova stylu **ironii** a **sarkasmus**. „Princip ironie prostupuje vlastně celým dílem: vždyť všechna slova dobrého vojáka Švejka, kterými stále osvědčuje svou loyálnost k mocnářství, jsou míněna ironicky. Po stránce jazykové to bývají obyčejně pusté fráze. Řekne-li Švejk ‚... to bude něco nádherného, když voba padneme spolu za císaře pána a jeho rodinu‘, nebo ‚poslušně hlásím, že jsem reumatik, ale sloužit budu císaři pánu až do roztrhání těla‘, nezůstane žádný čtenář na pochybách, jak to Švejk myslí“ (Daneš, 1954, s. 124–139). Přitom ironie často přechází v sarkasmus.

Konkrétně nejoblíbenějšími prostředky jsou **kontrast** a **přirovnání**. Přirovnání mohou být různého druhu, „od jednoduchého (‚potácejte se jako opilý‘) až k velmi rozsáhlému a podrobně vypracovanému“.

„Kontrast, protiklad je prostředek, s kterým Hašek pracuje velmi dovedně i po stránce jazykové. Dovede si při tom třeba i zahrát se slovem, ale ne samoučelně“ (Daneš, 1954, s. 124–139).

Kromě toho Daneš zmiňuje vulgarismy, které „skutečně dobře vystihují prostředí i charakter osob“ a také vyvolávají humoristický efekt.

Jako nejdůležitější místo v románu Daneš uvádí následující pasáž, ve které vidíme Haškovo umění sarkasmu:

„Před příjezdem osobního vlaku naplnila se restaurace třetí třídy vojáky i civilisty. Převládali vojáci od různých regimentů, formací a nejrůznější národnosti, které vichřice válečná zavála do tábořských lazaretů, kteří nyní odjížděli znova do pole pro nová zranění, zmrzačení, bolesti a jeli si vysloužit nad svými hroby prostý dřevěný kříž, na kterém ještě po letech na smutných pláních východní Haliče bude se ve větru a dešti třepetat vybledlá rakouská vojenská čepice se zrezavělým „frantíkem“, na které čas od času si usedne smutný zestárlý krkavec, vzpomínající na tučné hody před lety, kdy býval tu pro něho nekonečný prostřený stůl lidských chutných mrtvol a koňských zdechlin, kdy právě pod takovou čepicí, na které sedí, bylo to nejchutnější sousto — lidské oči“ (I, 251).

„Je ve světové literatuře málo míst, která by byla vážnější a hlubší, než je tento odstavec ze ‚Švejka‘. Při vší výrazové jednoduchosti a prostotě je toto místo prostoupeno

zvláštním pathosem a básnickým zanícením — u Haška ne běžným. Přitom ovšem zůstává Hašek věren svému realistickému stylu. Ne moralistická úvaha, nýbrž konkrétní líčení trpké skutečnosti bez nadnesených slov a násilné vyumělkovanosti. Jazykové prostředky, jichž je tu užito, jsou s tím ve shodě. Jsou to přívlastková přídavná jména, vhodně volená k svým substantivům (prostý dřevěný kříž, smutné pláň, vybledlá rakouská vojenská čepice, zrezavělý ‚frantik‘, smutný zestárlý krkavec, tučné hody, nekonečný prostřený stůl, chutné mrtvoly a koňské zdechliny, to nejchutnější sousto), výrazy několikanásobné (zranění, zmrazení, bolesti; ve větru a dešti; které ..., kteří), nenásilné vyjádření obrazné (... nekonečný prostřený stůl ...; válečná vichřice zavála), slova nenásilně expresivní (třepetat, mrtvola, zdechlina). Vše to přispívá k větší názornosti; té je zapotřebí k tomu, aby tím tvrději, sarkastičtěji vyzněla ironie toho, co si chudáci propuštění z lazaretu do pole jedou ‚vysloužit‘, (Daneš, 1954, s. 124–139).

Literární historik a kritik Přemysl Blažíček ve své knize *Knihy o epice. Naši/Švejk/Zbabělci* zmiňuje další stylistický rys, a to zajímavost banálního, v němž také může spočívat humor. Potvrzuje to Haškov román: „Události zpřítomněné v Haškových Osudech mají daleko k pikantnosti, a dokonce nebývají samy o sobě ani neobvyklé, ani založené na překvapivých zvratech; jsou, jak jsme se k tomu už několikrát vrátili a ještě budeme vracet, naopak banální. Dostávají se však hlavně díky komičnosti do nečekané perspektivy: Osudy ukazují zajímavost banálního. Je podstatný rozdíl mezi snahou o zajímavost, tj. přímočarou snahou o upoutání čtenářova zájmu, a mezi odhalením zajímavosti věcí“ (Blažíček, 2014, s. 266).

Celkem o humoru v románu Blažíček píše: „Drsný humor tu je a působí nápadněji, ale základní tón udává v Osudech humor jemný a chytrý... komičnost zde většinou nespočívá v tzv. situační komičnosti, ve sledu komických scén, ale v tom, že výjevy samy o sobě nekomické jsou odhaleny ve své komičnosti“ (Blažíček, 2014, s. 269-270).

Jedním z rysů je také slučitelnost neslučitelného, jehož příklady budou popsány v praktické části dané práce: „Komičnost tedy vzniká, když navzájem neslučitelné je přece jen sloučeno (pojato jako vnitřní jednota a nejlépe jako totožnost); sloučeno ovšem musí být neslučitelné, nikoliv jenom nepřiléhající, jak to stačí pro dojem zajímavosti“ (Blažíček, 2014, s. 271).

Řečové charakteristiky Švejka

„Švejkova řeč je v základě lidová mluva pražská, dobře charakterizující ‚zproletarisovaného maloměšťáka‘ (J. Fučík). Jsou tu všechny znaky obecné češtiny po stránce hláskové a tvarové (tedy např.: *dobrej, žádný hračky, který lidi, tý // tej, vokno, nákej, řek, bouch, choději, zubama* ...) i slovníkové a frazeologické (*cpát se, ztřískat někoho, fajnověj, almara, kýbl, ka'ata, běhna, dát šluka, čím má bejt?* atd.). Je tu i jistá charakteristika generační a dobová (‚onikání‘, *dramky, ryto* a pod.)“ (František Daneš, 1954, s. 124–139). Kromě toho o hovorovosti svědčí i větná stavba. „Je to stavba typicky hovorová, která se přímo nabízí k hlasitému čtení. O tom, jak je celkový spád řeči dobře odposlouchán, svědčí i to, že se věta předčitateli snadno rozčleňuje na úseky, nenechává ho na pochybách o poloze větného přízvuku a do značné míry i o charakteru větné intonace (Platí to více méně o všech přímých řečech ve ‚Švejkovi‘.)“ (Daneš, 1954, s. 124–139).

Zmiňuje to i Radko Pytlík ve své *Knize o Švejkovi*: „Vedle řeči spisovné (která se ovšem nikdy nestala řečí literární) a vedle hovorového interdialektu (je to mluvená řeč vzdělanců) existuje tzv. obecná čeština, která vyrůstá ze středočeského nářečí (nikoliv jen pražského) a obsahuje velké množství prvků slangu, argotu a hantýrky. Právě přítomnost těchto ‚spodních‘ vrstev jazyka odlišuje obecnou češtinu výrazně jak od řeči spisovné, tak od běžné řeči hovorové. Vedle sociálně opozičních rysů nutno vzít v úvahu zejména tvořivou schopnost slangu a argotu, které svou nezávislostí na normě jsou bezděčnou parodií spisovného jazyka a získávají možnost k vyjádření bohatého rejstříku, komiky a nonsensu“ (Pytlík, 1983, s. 413).

V návaznosti na styl řeči Švejka bychom chtěli uvést celkovou klasifikaci vrstev českého a ruského jazyka. Co se týče češtiny, obvykle se vyděluje:

- *čeština spisovná* (kodifikovaný jazyk, který používáme pro písemné projevy);
- *čeština hovorová* (mluvená forma spisovného jazyka);
- *čeština obecná* (nispisovná forma českého jazyka, používaná primárně v mluveném neformálním styku, především na území větších měst);
- *územně/sociálně vymezené vrstvy jazyka* (dialekty, slangy ap.) (Stanislava Adámková, 2012, s. 74).

Z dané klasifikace můžeme soudit, že bychom měli hledat v ruštině ekvivalent obecné češtině. Ruština se však liší od češtiny tím, že mluvená forma ruského jazyka je založená na bázi spisovné formy ruského jazyka.

Podívejme se na klasifikaci ruského jazyka:

- *ruština spisovná* (kodifikovaný jazyk, užívaný v písemném styku; oproti češtině se užívá i pro běžný mluvený projev);
- *ruština hovorová* (mluvená forma spisovného jazyka);
- *prostorečije/lidová mluva* (která se dále dělí na
 - *prostorečije-1*: nespisovné prvky v řeči lidí, nedostatečně ovládajících spisovný jazyk,
 - *prostorečije-2*: expresivizační prvky v řeči lidí, ovládajících spisovný jazyk);
- *územně/sociálně vymezené vrstvy jazyka* (dialekty, slangy ap.);
- „*obščij žargon*“ („obecný žargon“ – slovní zásoba, která má původ ve slangu různých sociálních skupin, ale zapsala se do širšího povědomí většiny městského obyvatelstva) (Stanislava Adámková, 2012, s. 74).

Jak vidíme z klasifikací, žádná forma ruského jazyka neodpovídá obecné češtině, a proto to může způsobit potíže při překládání textu a konkrétně v našem případě řeči Švejka, která obsahuje všechny rysy obecné češtiny.

„Fakt, že ruský mluvený projev probíhá tradičně *spisovnou* formou a český je velmi často realizován prostřednictvím *nespisovné obecné češtiny*, způsobuje problémy především v překladech umělecké literatury. Obecná čeština hraje v dialozích a v poslední době i v monologické autorské řeči významnou roli a nepromítnutí jejích funkcí do cílového textu by překlad nivelizovalo. Autoři proto obvykle nahrazují substandardní prvky obecné češtiny *expresivní slovní zásobou, lidovou mluvou (prostorečijem), hovorovým slovosledem, expresivními tvaroslovnými afixy, expletivy, citoslovci, intenzifikátory a podobně*“ (Adámková, 2012, s. 75–76).

Také podle Daneše je jedním z rysů řeči Švejka změna registru/stylu. Švejk se snaží mluvit spisovně, ale spíše používá knižní, nepřirozené výrazy, což kontrastuje s jeho běžným hovorovým stylem řeči. Například: *Já jsem byl taky téhož mínění* (II, 35); *vřava válečná* (II, 35); *ještě jste se vo tom nezmiňoval* (I, 241); *nechtěl jsem znepokojovat, pane obrlajtnant, byl jsem toho dalek* (I, 463). „Slovník Švejkův má tedy velmi širokou škálu — od slov

„vysokých“ přes slova hovorová a obecná až k známým vulgarismům“ (Daneš, 1954, s. 124–139).

„To vše je příznačné pro lidové vyprávění, podobně jako i další syntaktické zvláštnosti, jako jsou prostá parataxe místo významově přesnějšího spojení podřadného (,Hostinskej zbledl jako křída, byly to jeho poslední peníze, vodešel do kuchyně ...‘ I, 175), anakoluty, samostatné větné členy, častý zájmenný podmět, hojně užívání ukazovacího zájmena *ten* atd.“ (Daneš, 1954, s. 124–139).

Mimo jiné je zajímavou řečovou charakteristikou reprodukce řeči jiných osob, o nichž vypráví, také ve formě přímé řeči. Švejk se přitom snaží napodobovat charakteristický způsob řeči daných osob.

Další rys řeči Švejka zmiňuje překladatel z ruštiny a spisovatel Miroslav Zahrádka. Podle něj je **absurdní hyperbola** také rysem řeči Švejka. Píše o tom ve svém článku *K funkci humoru v Šolochovově Rozrušené zemi*: „Absurdní hyperbola je tedy v případě Stičky i Švejka základní formou obrany a prosazení vlastní osobnosti“ (Zahrádka, 1966, s. 141).

Kapitola 3

Význam románu pro českého čtenáře a literaturu

V dané kapitole bychom chtěli uvést význam románu pro českého čtenáře a literaturu, a také k čemu slouží humor v románu.

Již zmíněný Přemysl Blažíček přemýšlí o satíře, o tom, jak vzniká satira a jaký typ satiry používá Jaroslav Hašek ve svém románu:

„Je možné podrobit nějaký jev nejostřejšímu výsměchu a přitom ho brát velmi vážně, tj. právě proto proti němu zaměřit výsměch. V literatuře tak vzniká satira; velká satira bývá psána s krvácejícím srdcem či alespoň se vzkypělou žlučí, výsměch se pro satirika stává osvobozujícím vítězstvím nad tím, co mu sráželo „čelo až na papír““ (Blažíček, 2014, s. 264).

„Švejk ovšem hlavně komentuje a vypráví. Jeho výroky překypují ironií, jejíž záměrnost je sice většinou nejistá, ale v řadě případů nesporná. Ironie bývá (ne vždy, ale v Osudech ano) součástí komiky, a je to typ komiky vysloveně chytré“ (Blažíček, 2014, s. 329).

„Osudy dobrého vojáka Švejka jsou dílo protiválečné satiry, díky níž se pozvedají nad bezúčelnou legraci“ (Blažíček, 2014, s. 280).

Prozaik a esejista Josef Jedlička ve své knize *České typy a jiné eseje* se snaží popsat to, jak Švejk pronikl do lidského života, jak ho člověk vnímá a jak se stal částí národní filozofie.

Nejdříve se snaží zjistit, kdo je Švejk: „Pokusme se předem alespoň zhruba naznačit, kdo vlastně Švejk je a co je to švejkovství. — Švejk je především člověk, který chce žít a přežít. Příkladá samé biologické hodnotě života takovou cenu, že nemůže být pochyb o jeho absolutní skepsi vzhledem k nadosobním životním hodnotám. Švejk si ničeho neváží kromě holého života, nejvýš snad ještě toho, co život dělá pohodlnějším, příjemnějším a bezpečnějším. Není mu proto zatěžko platit za přežití jakoukoli cenu. Neváží si lidského díla ani institucí, pramálo mu proto záleží i na tom, jak se sám bude ostatním lidem jevit. Spor o to, je-li Švejk hloupý, nebo chytrý, je zcela od věci. Švejk si volí případ od případu přesně takovou roli, která je nejméně riskantní. Ví, že jednou z nejmocnějších sil společnosti je prestiž, vyhýbá se tedy tomu, aby vstoupil do soutěže s ostatními. Kde se mu však dostane shora garantované moci, dokáže být i tvrdý a bezohledný. Když execíruje Balouna, nevěří

v hodnotu instituce, kterou v té chvíli reprezentuje, ale je s ní ochoten spolupracovat až potud, pokud mu právě zajistí osobní výhody. Z toho plyne, že Švejk není vlastně individualista, ale osamělý jednotlivec, který se chce ukrýt v množství. Není zbabělý; ví, že nějaké riziko je nutno bezpodmínečně podstoupit, ale je extrémní typ nepatetický a protiheroický. Je ochoten chodit trvale ve psí kůži, protože lidská kůže mu nepřipadá nijak zvlášť úctyhodná“ (Jedlička, 2009, s. 50-51).

„Technika švejkovství pak spočívá v tom, že se svět demaskuje jako lež, přetvářka, absurdní šaškárna. V tom je nesporně manipulace a voluntaristický rys celé koncepce, i když jí skutečnost války vydatně nahrává“ (Jedlička, 2009, s. 51).

Píše také o tom, proč je vlastně Švejk tak populární a pořád se na něj vzpomíná: „...když jsou časy zlé, bereme si obvykle za vzor Josefa Švejka...“

„A protože to u nás už vlastně hodně dávno nebylo v pořádku, stojí kurs Švejka setrvale vysoko. Jako by se švejkování našich dědů pomalu měnilo ve švejkárnu jako národní filosofii“ (Jedlička, 2009, s. 48).

Avšak jeho postoj ke Švejkovi není jednoduše definovatelný: „Se Švejkem to vůbec není jednoduché. Švejka jako člověka nemá nikdo rád. Švejka si nikdo neváží. Ačkoli Švejka rádi citujeme, neobdivujeme ho. A jeho činy vlastně vůbec nepokládáme za příkladné. Když občas chceme v záchvatu seabemrskáčství říci o sobě něco hodně zlého a krutého, prohlašujeme, že jsme národ Švejků. K problematice českého švejkovství však patří, že tento výrok pronášíme s žertovnou blahovůlí, se skrytým zadostiučiněním, ne-li rovnou se zálibou. Přisvojujeme si totiž ochotně jeho pohled na svět. Solidarizujeme s jeho absurdní interpretací. A protože se v něm poznáváme, nemáme nikdy daleko k tomu se s ním ztotožnit. Náš vztah ke Švejkovi a švejkovství je dvojaký, napjatý, paradoxní — právě takový, jaký má člověk k protikladným silám a sklonům ve vlastním nitru“ (Jedlička, 2009, s. 48).

Zmiňuje potom zajímavé pozorování o vnímání čtenářem jak Haška, tak hlavní postavy jeho románu: „Haška si se Švejkem rovnou pleteme. Jako by autor a hrdina byli totožní. Ale nejen to — jako by tato figura vůbec nebyla literární fikce, ale historická osobnost. Necitujeme také: Hašek napsal, že Švejk ..., ale říkáme: Švejk udělal, Švejk povídal... Anebo už dočista gnomicky: Švejk říká, Švejk praví... Přiznáváme Švejkovi přinejmenším takový stupeň reality jako kamarádovi z hospody a lidem, o nichž se povídá u piva, které jsme sice nikdy osobně nepoznali, ale o jejichž existenci nepochybujeme. Osudy dobrého vojáka Švejka jsou totiž svou souřadnou skladbou, fragmentárností, nesoustavností,

množstvím cizorodého materiálu i jazykem ryzí lidové vyprávění se vším, co k němu patří“ (Jedlička, 2009, s. 49).

Podívejme se také na názor sovětského a ruského slavisty S. V. Nikolského ohledně významu románu pro světovou literaturu: „Основное творческое достижение Гашека – это, конечно, образ Швейка. Имя Швейка мгновенно возникает в памяти при одном упоминании о чешском писателе. Гашек обогатил сокровищницу литературы, создав новый литературный тип, сразу же вошедший в круг самых популярных мировых образов.“ (Никольский, 1997, s. 75)

Zároveň Nikolskij odpovídá na zajímavou otázku: „В чем же самобытность и незаменимость образа Швейка, новизна и оригинальность поэтики комической эпопеи чешского писателя, которую иногда называют библией юмора? Думается, что часть ответа на этот вопрос заключается как раз в том, что никто до Гашека не воплотил с такой художественной силой стихию комической мистификации и юмористического розыгрыша в качестве одного из главных принципов повествования и семантической структуры в масштабах целой эпопеи.“ (Никольский, 1997, s. 73)

Kapitola 4

Analýza

Komičnosti se dosahuje různými prostředky, například ruský lingvista Jurij Borev ve své knize o komickém uvádí následující prostředky: polysémie, homonymie, hyperbola, vulgarismy, kalambúr, komický kontrast, slovní hříčky a srovnání postavy se zvířaty. Projasníme definice některých prostředků:

- Polysémie – vlastnost slovních jednotek, které mají více než jeden význam;
- Homonymie – formální vztah mezi jazykovými jednotkami založený na totožnosti formy;
- Hyperbola – nadsázka, zveličení, přehánění;
- Vulgarismus – slova, která vyjadřují negativní a silně emotivní postoj k věci či člověku, vůči nimž jsou směřována. Používání sprostých slov v psaném i mluveném projevu je většinou společností považováno za nevhodné;
- Kalambúr – je věta nebo sousloví, které má několik různých významů. Jednotlivé významy se buď vůbec neliší svou výslovností, nebo se jednotlivé významy liší různým přízvukem nebo rytmem (dělením slov). Význam slov se tak mění pouze změnou umístění mezer ve větě nebo sousloví. Správný význam lze obvykle určit z celkového kontextu.
- Komický kontrast – zahrnutí vtipné scény nebo vtipného dialogu do jinak vážné práce, často ke snížení napětí.

Polský lingvista Bohdan Dziemidok ve své práci, která se věnuje teorii komického, také popisuje způsoby vyjadřování komického. Konkrétně autor uvádí pět prostředků, které slouží k vytváření humoru:

- modifikace a deformace jevů,
- neočekávané účinky,
- nepoměr ve vztazích a mezi jevy,
- fiktivní spojení zcela odlišných jevů,
- vytváření jevů, které se v podstatě nebo zjevně odchyľují od logických nebo praxeologických norem.

Na základě uvedených prostředků a také prostředků, které uvádí ve svých člancích Daneš a Zahradka, jsme vytvořili skupiny a roztrídili do nich úryvky z textu, které obsahují humoristické prvky. Každý prvek jsme okomentovali s ohledem na to, v čem spočívá humor v každém určitém případě. Ke každému prvku jsou uvedeny tři (v některých případech dva) překlady, a to Bogatyrjova, Lavrovové a Fjodorova a také Skačkova. Okomentovali jsme každý překlad každého komického úryvku z románu, pokusili jsme se porovnat překlady uvedených autorů a v některých případech nabídnout vlastní překladatelská řešení.

Skupiny:

1. Srovnání postavy se zvířaty

- „Náš obrlejtnant Makovec, ten nám vždy říkal: ‚Disciplína, vy kluci pitomí, musí bejt, jinak byste lezli jako vopice po stromech, ale vojna z vás udělá lidi, vy blbouni pitomí.‘ A není to pravda? Představte si park, řekněme na Karláku, a na každém stromě jeden voják bez disciplíny. Z toho jsem vždycky měl největší strach.“
- «Наш обер-лейтенант Маковец всегда говорил: «Дисциплина, болваны, необходима. Не будь дисциплины, вы бы, как обезьяны, по деревьям лазили. Военная служба из вас, дураки безмозглые, людей сделает!» Ну, разве это не так? Вообразите себе сквер, скажем, на Карловой площади, и на каждом дереве сидит по одному солдату без всякой дисциплины. Это меня ужасно пугает» (P. Bogatyrjov).
- «Наш поручик Маковец всегда нам твердил: «Дисциплина, сукины вы дети, должна быть во! Иначе вы бы стали лазать по деревьям, как обезьяны. Но военная служба сделает из вас, сволочей, порядочных солдат!» Ну, и разве ж это не так? Вы только представьте себе какой-нибудь парк, ну, скажем, на Карловой площади, и на каждом дереве сидит солдат, который без дисциплины! Вот этого я всегда очень боялся» (V. Lavrovová a A. Fjodorov).
- «Наш поручик Маковец всегда говорил нам: «Дисциплина, паршивцы, должна быть во какая. Без нее вы лазали бы, как обезьяны, по деревьям, а так служба из вас, дураков, людей сделает». И разве это не правда? Представьте себе, скажем, парк на Карловой площади, и на каждом

дереве сидит такой недисциплинированный солдат. Этого я всегда боялся больше всего» (M. Skačkov).

V daném úryvku se používá srovnání vojáků s opicemi, což vyvolává komický efekt. Popisuje se absurdní situace, ve které se vojáci chovají jako opice. V originálu vidíme typické používání prvků hovorové češtiny. Ruština bohužel nemá podobné prostředky pro vyjádření hovorovosti jako čeština typu protetického *v*, jako ve slově „*voпice*“, nebo koncovek typu *-ým*, *-ých* u adjektiv jako ve slově „*každým*“.

V ruštině se hovorovost v psané formě nejčastěji projevuje za pomoci lexika a syntaxe a obecně češtině odpovídá lidová mluva (prostorečije). V ruském překladu Bogatyrjova obrlajtnant mluví spisovným jazykem, přitom používá vulgarismy, což originálu odpovídá. Ale jestliže budeme porovnávat třeba výrazy „*musí bejt*“ a „*необходима*“, uvidíme, že ruské slovo je vyššího stylu než výraz v originálu. Co se týče daného komického prostředku, Bogatyrjov zachoval srovnání s opicemi a také komický efekt, vyvolaný pomocí daného prostředku.

Pokud jde o překlad Lavrovové a Fjodorova, porovnání s opicemi je zachováno, ale v překladu se vyskytuje několik odchylek od originálu. Například expresivnější slova pro vojáky („*сукины вы дети*“, „*сволочей*“) ve srovnání s originálem a překladem Bogatyrjova. Kromě toho slovo „*поручик*“, které v originálu zní jako „*obrlajtnant*“, je spíše z 19. století, ve 20. století se začalo používat slovo „*лейтенант*“. Slovo *lajtnant* je německého původu a v románu zjevně odkazuje na to, že Česká republika byla součástí Rakouska-Uherska. V daném kontextu slovo „*поручик*“ u ruského čtenáře nevyvolává asociaci s Rakousko-Uherskem, jelikož je slovanského původu, a proto je v daném kontextu zbytečně používat starší slovo. Kromě toho v originálu slovo *lajtnant* má prefix *-obr*, který lze přeložit jako *-nad*, a proto překlad slova „*obrlajtnant*“ by měl znít jako „*надпоручик*“.

Skačkov také překládá slovo „*obrlajtnant*“ jako „*поручик*“, kromě toho používá méně výrazné slovo pro popis vojáků („*дураки*“) a nepřidává k němu žádný přívlastek, který by mohl tuto expresivitu zvýšit. Mimo jiné místo vtipného výrazu „*voják bez disciplíny*“ používá dlouhé nevýrazné slovo „*недисциплинированный*“, které by se mohlo hodit k řeči Švejka, který – jak jsme uváděli v teoretické části – často mění registry a mohl by použít takto složitě slovo.

- Vona není moc hezká, je to voпice, ale s vojákem bude mluvit.

- «Собой-то она не больно хороша, попросту сказать – обезьяна, но с солдатом говорить станет» (P. Bogatyřov).
- «Сама она страшная, что твой бульдог, но с тобой, думаю, говорить станет» (V. Lavrovová a A. Fjodorov).
- «Она не особенно красива, скорее похожа на обезьяну, но с солдатом говорить станет» (M. Skačkov).

- Nemluvil mnoho a pil zato víc, kombinuje, co má vlastně napsat té přísné, mravné, hezké dámě, která ho rozhodně víc lákala než všechny ty opice na jevišti, jak se o nich vyjadřovali druzí důstojníci.
- «Говорил он мало, но зато много пил, молча раздумывая, что бы ему такое написать этой строгой, высоконравственной и красивой даме, к которой его влекло гораздо сильнее, чем ко всем этим обезьянам, как называли опереточных артисток другие офицеры» (P. Bogatyřov).
- «В разговоры он почти не вступал, большей частью молчал и много пил, размышляя, что написать этой прекрасной женщине, столь строгой и целомудренной. Его тянуло к ней намного сильнее, чем к тем мартышкам из театра, как называли опереточных див офицеры полка» (V. Lavrovová a A. Fjodorov).

V daných dvou úryvcích také vidíme porovnání postav s opicemi. Na rozdíl od předchozího příkladu je v prvním úryvku porovnání založeno na vnějšku, nikoli na chování opic. Nehezká žena se porovnává s opicí. V druhém úryvku zase jde o chování, protože se porovnávají s opicemi ženy, které vystupovaly na jevišti.

Co se týče překladů, Bogatyřov a Skačkov přesně překládají první úryvek, kdežto Lavrovová a Fjodorov mění ženu, která není moc hezká v originálu, na „страшную“ a zároveň ji porovnávají ne s opicí, ale s „бульдогом“. Kromě toho nezdůrazňují, že ta žena určitě bude mluvit s vojákem a píšou jenom „с тобой“.

Pokud jde o překlady druhého úryvku, jsou jenom dva překlady, protože Skačkov přeložil pouze první díl románu. Ve svých překladech autoři porovnávají ženy s opicemi, jenom Lavrovová a Fjodorov rozhodli použít místo obecného slova „обезьяны“ konkrétní druh opic „мартышки“, což nezkrsluje význam originálu. Kromě toho oba překlady obsahují vysvětlení toho, o kom takhle mluvili důstojníci („опереточных артисток“ a „опереточных див“).

2. Vytváření jevů, které se v podstatě nebo zjevně odchylojí od logických nebo praxeologických norem

- „Při popravách provinilců účinkují vždy kněží, obtěžující svou přítomností delikventa.“
- «В казни преступника всегда участвует священник, своим присутствием обременяя осуждённого» (P. Bogatyřov).
- «При казни преступников всегда участвуют духовники, которые тяготят осужденного своим присутствием» (V. Lavrovová a A. Fjodorov).
- «При казни всегда ассистирует священник, обременяя своим присутствием осужденных» (M. Skačkov).

V daném příkladu humor spočívá v tom, že kněz má v představě člověka kladných vlastností a asociuje se s pomocí člověku, zatímco v této situaci naopak obtěžuje provinilce.

V překladech tento prostředek funguje také, v překladu Bogatyřova je zachován přechodník „обременяя“, který zároveň byl použit i v originálu („obtěžující“). Přechodník slouží ke kondenzaci obsahu věty a v daném případě je ještě k tomu centrem humoru, protože se jev odchyloje od logických norem zrovna v tom, že kněží někoho obtěžují. Kromě toho v češtině mají přechodníky knižní charakter a v ruštině patří k vyššímu stylu, mimo jiné podle národního korpusu ruského jazyka se slovo „обременяя“ často používá v publicistických nebo odborných textech, což může být příčinou zesilování komického efektu, protože to vyznívá jako cizorodý prvek.

V překladu Lavrovové a Fjodorova přechodník zmizel a humor zůstává jenom v popsané situaci, výběr slov a stavba věty jej neposilují. Kromě toho překladatelé překládají slovo „kněz“ jako „духовник“, což je kněz, který dává odpuštění. Daná konkretizace nenese žádný humoristický efekt a nehraje významnou roli.

Skačkov ve svém překladu nemá provinilce z první poloviny věty a mění singulár na plurál v druhé polovině, místo „delikventa“ má „осужденных“. Sloveso „účinkovat“ překládá jako „ассистировать“. Slovo „ассистировать“ zeslabuje roli kněze v dané situaci, protože má v sobě význam něčeho druhořadého, okrajového.

- „Když později Švejk líčil život v blázinci, činil tak způsobem neobyčejného chvalořečení: ‚Vopravdu nevím, proč se ti blázni zlobějí, když je tam drží. Člověk tam může lézt nahej po podlaze, vejít jako šakal, zuřit a kousat. Kdyby to člověk udělal někde na promenádě, tak by se lidi divili, ale tam to patří

k něčemu prachvobyčejnému. Je tam taková svoboda, vo kerej se ani socialistům nikdy nezdálo. Člověk se tam může vydávat i za pánaboha nebo za Panenku Marii, nebo za papeže, nebo za anglickýho krále, nebo za císaře pána, nebo za sv. Václava, ačkoliv ten poslední byl pořád svázanej a nahej a ležel v ‚izolaci...‘ /, ...Každej tam mohl mluvit, co chtěl a co mu slina právě přinesla na jazyk, jako by byl v parlamentě...‘ /, ...Vůbec žilo se tam jako v ráji. Můžete tam hulákat, řvát, zpívat, plakat, mečet, ječet, skákat, modlit se, metat kotrmelce, chodit po čtyřech, poskakovat po jedné noze, běhat dokola, tancovat, hopkat, sedět celej den na bobku a lézt po stěnách. Nikdo k vám nepřijde a neřekne: ‚Tohle nesmíte dělat, tohle se, pane, nesluší, to byste se mohl stydět, to jste vzdělanej člověk?‘ /, ...Jak říkám, moc pěkný to tam bylo a těch několik dní, který jsem strávil v blázinci, patří k nejkrásnějším chvílím mýho života.““

- «Описывая впоследствии своё пребывание в сумасшедшем доме, Швейк отзывался об этом учреждении с необычайной похвалой. – По правде сказать, я не знаю, почему эти сумасшедшие сердятся, что их там держат. Там разрешается ползать нагишом по полу, выть шакалом, беситься и кусаться. Если бы кто-нибудь проделал то же самое на улице, так прохожие диву бы дались. Но там это – самая обычная вещь. Там такая свобода, которая и социалистам не снилась. Там можно выдавать себя и за бога, и за божью мать, и за папу римского, и за английского короля, и за государя императора, и за святого Вацлава. (Впрочем, тот всё время был связан и лежал нагишом в одиночке)... / ...В сумасшедшем доме каждый мог говорить всё, что взбрѣдет ему в голову, словно в парламенте... / ...Вообще жилось там как в раю. Можете себе кричать, реветь, петь, плакать, бляеть, визжать, прыгать, молиться, кувыркаться, ходить на четвереньках, скакать на одной ноге, бегать кругом, танцевать, мчаться галопом, по целым дням сидеть на корточках или лезть на стену, и никто к вам не подойдѣт и не скажет: «Послушайте, этого делать нельзя, это неприлично, стыдно, ведь вы культурный человек».../ ...Повторяю, очень хорошо там было, и те несколько дней, что я провѣл в сумасшедшем доме, были лучшими днями моей жизни». (Р. Vogatyřov)
- «Впоследствии Швейку не раз пришлось описывать свое пребывание в сумасшедшем доме, и он всегда отзывался об этом медицинском

учреждении с необыкновенной похвалой. – Не могу понять, почему эти психи обижаются, что их там держат. Делай, что хочешь: всем без исключения сумасшедшим разрешается ползать голяком по полу, выть шакалами или гиенами, беситься, буйствовать и кусаться. Попробуйте кто-нибудь проделать это на улице, так люди вам проходу не дадут! А вот в сумасшедшем доме – это самая обычная и будничная вещь. Там царит такая свобода, какая и социалистам не снилась. Можешь выдавать себя хоть за Бога, хоть за Божью Матерь, хочешь – за папу римского или за английского короля. Есть и такие, кто выдает себя за государя императора и за Святого Вацлава. (Правда, тот все время был связанный и лежал голяком в одиночке)... / ...в сумасшедшем доме каждый может говорить все, что взбредет ему в голову, – будто он заседает в нашем парламенте... / ...В общем, хорошо нам там жилось – как в раю! Хочешь – кричи, хочешь - реви, хочешь - пой, плачь, блей, визжи, прыгай на одной ноге, молись кому хочешь, ползай на четвереньках, бегай кругом, танцуй, скачи галопом, на корточках сиди или на стену лезь. И ведь, что характерно: никто к тебе не подойдет и не начнет нудить, мол, нехорошо это, неприлично, вы ведь, дескать, культурный человек... / ...И вот что я вам скажу: было там по-настоящему хорошо, да что там хорошо! – это были лучшие дни в моей жизни!» (V. Lavrovová a A. Fjodorov).

- «Рассказывая впоследствии о доме умалишенных, Швейк не мог удержаться от бурного восторга: – По правде сказать, не понятно, почему это люди злятся, когда их туда сажают! Ведь там можно делать все, что душе угодно: голым ползать по полу. выть, как шакал, скандалить, кусаться. А попробуйте-ка такую штуку проделать где-нибудь на бульваре – все в ужас придут. А там на это смотрят, как на самую обыкновенную штуку! Там такая свобода, о которой не снилось даже и нашим социалистам! Там человек может себя выдавать и за господ бога и за богородицу, и за папу, и за английского короля. и за императора, и за святого Вацлава, хотя этот Вацлав все время лежал голым и связанным в одиночной камере... / ...Там каждый может болтать, что хочет и как хочет, точь-в-точь как в парламенте... / ...Вообще жилось там, как в раю. Вы можете там кричать, орать. петь, плакать, блять, реветь, скакать, молиться, кувыркаться, ходить на четвереньках, прыгать

на одной ноге, бегать по кругу, танцевать, качаться, сидеть на корточках и лезть на стены, – никто к вам не подойдет и не скажет: «Этого, сударь, делать нельзя, это неприлично, ай-ай, а еще образованный человек»... /...Так вот, говорю, хорошо там было, и те несколько моментов, проведенных мною в этом доме, относятся к прекраснейшим дням моей жизни» (M. Skačkov).

V tomto úryvku Švejk popisuje svůj život v blázinci, který by podle očekávání měl být hrůzyplný, ale vidíme tady úplně opačnou situaci. Švejk danou dobu popisuje jako jednu z nešťastnějších ve svém životě, což působí komicky. Mimo jiné zde vidíme i politické narážky jako například: „Každej tam mohl mluvit, co chtěl a co mu slina právě přinesla na jazyk, jako by byl v parlamentě.“

Humor je zachován ve všech překladech. Překlad Bogatyřova je nejpřesnější, nedodává nic navíc ani nevynechává nic z toho, co je v originálu. Chtěli bychom jenom okomentovat výběr slova pro překlad bláznů. Bogatyřov volí neutrální slovo („сумасшедшие“), kdežto Lavrovová a Fjodorov mají expresivnější variantu („психи“). Skačkov vůbec vynechává bláznů a píše prostě lidé („люди“). V dané situaci nejpřesnější překlad má Bogatyřov, protože slovo bláznů je neutrální.

Co se týče překladu Lavrovové a Fjodorova, můžeme si všimnout toho, že v několika místech dodávají něco navíc, co v originálu není. Jako příklad uvedeme takové fráze jako „не раз пришлось описывать“, „Делай, что хочешь: всем без исключения сумасшедшим разрешается“, „выть шакалами или гиенами“, podobné fráze nejsou v rozporu s originálem a jenom doplňují to, co v něm bylo řečeno. Kromě toho má překlad Lavrovové a Fjodorova dle našeho soudu několik nepřesných překladatelských řešení. Například to, že by se lidé divili na promenádě tomu, jak se chová člověk z blázince, překládají výrazem „так люди вам проходу не дадут“, který se používá v případech, když někdo někomu ani na chvíli nedává pokoj, což je odchylka od původního výrazu „divit se“.

Podívejme se také na překlad Skačkova. Slovní spojení „neobyčejné chvalořečení“ překládá jako „бурный восторг“, kde „бурный“ je expresivnější slovo než „neobyčejný“ a „восторг“ v sobě nese význam spokojenosti s něčím, ale přitom nemá význam pochvaly. Stejně jako Lavrovová a Fjodorov se Skačkov odchyluje od originálu, když překládá „tak by se lidi divili“ výrazem „все в ужас придут“, což je expresivnější. Kromě toho na konci dané pasáže místo slova „dny“ používá slovní spojení „несколько моментов“, což vyvolává pocit,

že Švejk byl v blázinci nikoli několik dnů, ale jenom několik minut, i když dále následuje fráze „относятся к прекраснейшим дням моей жизни“.

- „To jsem si nepomyslel,“ řekl, „aby odsuzovali nevinného člověka na deset let. Že jednoho nevinného člověka odsoudili na pět let, to jsem už slyšel, ale na deset, to je trochu moc.“
- «– Не представляю себе, – произнёс Швейк, – чтобы невинного осудили на десять лет. Правда, однажды невинного приговорили к пяти годам – такое я слышал, но на десять – это уж, пожалуй, многовато!» (P. Bogatyřov).
- «– Трудно представить, – произнес Швейк, – чтобы невинного человека осудили на десять лет. На пять – было дело, я сам такое слышал, но на десять – это уже многовато будет!» (V. Lavrovová a A. Fjodorov).
- «– Вот уж никогда не думал, – сказал он. – что могут осудить невинного человека на десять лет. Что невинного человека осудили на пять лет – это я слышал, а вот чтобы на десять – слышу впервые. Это много» (M. Skačkov).

Odchylka od logických norem spočívá v daném úryvku v tom, že Švejka překvapilo ne odsuzování nevinného, ale jenom to, že mu dali deset let, což je podle Švejka pro takový případ moc.

Všichni překladatelé zachovali humor daného úryvku.

Lavrovová a Fjodorov použili hovorové slovo „слыхал“ místo běžného „слышал“, které zvolili Bogatyřov a Skačkov. Hovorová varianta daného slovesa odpovídá hovorovému stylu řeči Švejka.

- „Když balili Švejka do mokrého prostěradla u přítomnosti lékaře, odpověděl Švejk na jeho otázku, jak se mu to teď líbí: „Poslušně hlásím, pane obrarct, že je to jako na plovárně nebo v mořských lázních.“
- «Когда Швейка в присутствии врача завёртывали в холодную мокрую простыню, он на вопрос доктора Грюнштейна, как ему это нравится, отвечал: – Осмелюсь доложить, господин старший врач, чувствую себя словно в купальне на морском курорте» (P. Bogatyřov).
- «Всякий раз, когда Швейка в присутствии доктора Грюнштейна обертывали в мокрую холодную простыню, тот не забывал

интересоваться, как, мол, это ему нравится. И всякий раз получал один и тот же ответ: – Благодарствуйте, господин военный врач, чувствую себя, будто в купальне на морском курорте» (V. Lavrovová a A. Fjodorov).

- «Когда в присутствии доктора Швейка завертывали в мокрые простыни, то на вопрос, как это ему нравится, Швейк ответил: – Это, ваше благородие, точно в купальне или на морском пляже» (M. Skačkov).

Ve skutečnosti je balení do mokrého prostěradla mučení, ale pro Švejka to mučení není. Naopak bere to jako velmi příjemnou proceduru. V tomto spočívá odchylka od logických norem.

Co se týče překladů, vidíme drobné odchylky od původního textu u všech překladatelů. Například Bogatyřov, Lavrovová a Fjodorov mají v překladech nejen mokré, ale ještě navíc studené prostěradlo („завертывали в ХОЛОДНУЮ мокрую простыню“ a „обертывали в мокрую ХОЛОДНУЮ простыню“), kdežto Skačkov se neodchyluje v tomto od originálu, ale přitom má víc prostěradel, než v originálu („завертывали в мокрые простыни“) a také místo lázní používá slovo „pláž“, ale to nemá velký vliv na význam Švejkovy repliky.

Větší překladatelskou nepřesnost vidíme v překladu Lavrovové a Fjodorova, kteří používají takové výrazy jako „всякий раз“ a „не забывал интересоваться“, které svědčí o tom, že se daná situace opakovala několikrát, kdežto můžeme podle dokonavého vidu slovesa „odpovědět“ v originálu vidět, že se to stalo jenom jednou.

Kromě uvedených překladatelských nepřesností, všichni překladatelé zachovali humor daného úryvku.

- „Já taky myslím, že je to moc hezký, dát se probodnout bajonetem,“ řekl Švejk, „a taky to není špatný, dostat kouli do břicha, a ještě pěknější, když člověka přerazí granát a člověk kouká, že jeho nohy i s břichem jsou nějak vod něho vzdálený, a je mu to tak divný, že z toho umře dřív, než mu to někdo může vysvětlit.“
- «– А я думаю, как это здорово, когда тебя проткнут штыком! – сказал Швейк. – Неплохо ещё получить пулю в брюхо, а ещё лучше, когда человека разрывает снаряд и он видит, что его ноги вместе с животом оказываются на некотором расстоянии от него. И так ему странно, что он

от удивления помирает раньше, чем это ему успевают разъяснить» (P. Bogatyřov).

- «– А я так понимаю, что, когда тебя штыком проткнут, так это даже хорошо – сразу Богу душу отдашь! – сказал Швейк. – Недурно еще получить разрывную пулю в живот, а лучше всего, когда солдата рвет на части снаряд и он еще успеваеет увидеть, что ноги его вместе с животом в одном месте, а сам он – в другом. И так ему это удивительно, что он от удивления своего помирает раньше, чем почувствует боль» (V. Lavrovová a A. Fjodorov).
- «– А по-моему не так уж плохо быть проткнутым штыком, – сказал Швейк. – или получить пулю в живот, а еще лучше, когда человека разрывает граната, а он смотрит и с изумлением думает, почему это ноги вместе с животом оказались так далеко. Это его так поражает, что он умирает раньше, чем ему успеют объяснить об этом толком» (M. Skačkov).

Odchylka od logických norem spočívá v daném případě v tom, že to Švejk bere velmi pozitivně, když člověka někdo zabije různými způsoby, a přitom Švejk vysvětluje, proč je to dobré.

Co se týče překladů, Bogatyřov a Skačkov mají skoro doslovné překlady, odpovídající originálu jak po stránce významové, tak stylistické. Pokud jde o překlad Lavrovové a Fjodorova, můžeme si všimnout jednoho detailu navíc, a to zvolací věty „спазу Богу душу отдашь!“, která dodává expresivitu dané replice, ale v originálu není, a zároveň chybného překladu konce úryvku: „než mu to někdo může vysvětlit“. Lavrovová a Fjodorov místo toho píšou „чем почувствует боль“, což má úplně jiný význam a nese v sobě ten humor, který nese původní věta.

- „Zamyslíl se a vyskočil: „Málem bych byl zapomněl...“ Švejk šel do pokoje k nadporučíkovi, který již tvrdě usnul, a vzbudil ho: „Poslušně hlásím, pane obrlajtnant, že nemám žádný rozkaz stran tý kočky.“ A rozespálý nadporučík v polosnění převrátil se na druhou stranu a zabručel: „Tři dny kasárníka!“ a spal dál. Švejk tiše odešel z pokoje, vytáhl nešťastnou kočku zpod pohovky a řekl k ní: „Máš tři dny kasárníka, abtreten!“ A angorská kočka si opět vlezla pod pohovku.“

- «Швейк задумался и вдруг вскочил: – Чуть было не забыл! – И пошёл в комнату к поручику. Поручик крепко спал. Швейк разбудил его: – Осмелюсь доложить, господин обер-лейтенант, я не получил приказа насчёт кошки. Поручик во сне перевернулся на другой бок, пробормотал: «Три дня ареста!» – и заснул опять. Швейк тихо вышел из комнаты, вытащил несчастную кошку из-под дивана и сказал ей: – Три дня ареста! И ангорская кошка полезла обратно под диван» (P. Vogatyrjov).
- «Швейк углубился в размышления, затем неожиданно вскочил, стукнул себя кулаком по лбу и пошел в спальню поручика. Там он слегка потормошил уснувшего уже Лукаша и поинтересовался: – Виноват, господин поручик, какие будут приказания насчет кошки, а то я чуть было не упустил из виду! Поручик перевернулся на другой бок и сонно пробормотал: – Да что же это такое... три дня ареста... Швейк тихонько притворил двери, вернулся к себе на кухню, вытянул отчаянно сопротивляющееся животное из-под дивана, поднял за хвост, встряхнул и строго сказал: – Будет тебе три дня ареста! Затем разжал кулак, после чего ангорская кошка тяжело шмякнулась об пол и с утробным мяуканьем заползла обратно под диван» (V. Lavrovová a A. Fjodorov).
- «Он задумался, а потом неожиданно вскочил: – Чуть-чуть было не забыл... Швейк вошел в комнату поручика, который уже крепко спал, и разбудил его: – Господин поручик, позвольте спросить, а как насчет кошки? Вы мне не дали никаких распоряжений. Поручик перевернулся на другой бок и спросонья пробормотал: – На три дня под арест. – и заснул снова. Швейк тихонько вышел из комнаты, вытащил несчастную кошку и сказал ей: – Ну, слышишь – под арест на трое суток! Марш! И загнал кошку под диван» (M. Skačkov).

V daném případě odchylka od logických norem spočívá v tom, že Švejek dává kočce rozkaz, jako kdyby byla člověk a rozuměla tomu.

Co se týče překladů, Lavrovová a Fjodorov mají ve svém překladu mnoho detailů navíc, které v originálu nejsou. Švejek v daném překladu dělá mnoho činností, které nedělal v originálu. Například: „stukнул себя кулаком по лбу“ – dané gesto zdůrazňuje to, že si Švejek na něco zapomněl, „вытянул отчаянно сопротивляющееся животное из-под дивана, поднял за хвост, встряхнул и строго сказал“ – Švejek se chová s kočkou krutěji než

v originálu, „Затем разжал кулак, после чего ангорская кошка тяжело шмякнулась об пол и с утробным мяуканьем заползла обратно под диван“ – zase mnohem detailnější popis toho, co se dělo s kočkou, daný popis v originálu není.

Překlady Bogatyřjova a Skačkova neobsahují odchylky od originálu na rozdíl od překladu Lavrovové a Fjodorova. Také jsme si všimli, že se jenom Skačkov pokusil o zachování německého „abtreten“, které se vyskytuje na konci rozkazu. Překládá to slovem „Марш!“

3. Fiktivní spojení zcela odlišných jevů

- „Oltář skládal se ze tří dílů, opatřených hodně falešným pozlátkem, jako celá sláva církve svaté.“
- «Алтарь состоял из трёх растворов и был покрыт фальшивой позолотой, как и вся слава святой церкви» (P. Bogatyřjov).
- «Пресловутый алтарь состоял из трех створок и был покрыт фальшивой позолотой» (V. Lavrovová a A. Fjodorov).
- «Алтарь состоял из трех частей, густо покрытых сусальным золотом, как и вся слава святой церкви» (M. Skačkov).

V daném úryvku je svatá sláva církve spojená s falešným pozlátkem. Překlad Bogatyřjova je skoro doslovný a působí komicky jako originál. Jediný rozdíl je absence překladu slova „hodně“ před falešným pozlátkem, které nese funkci intenzifikátoru a v daném kontextu to znamená, že každý ihned viděl, že pozlátka je falešná. V překladu autor vynechal adverbium a tím pádem překlad přišel o tento detail. V daném případě bychom to mohli přeložit opisným způsobem, například „...был покрыт фальшивой, каждому бросающейся в глаза, позолотой...“.

Překlad Lavrovové a Fjodorova dodává na začátek adjektivum „пресловутый“, jehož vhodnost z originálu nevyplývá, ale může být odkazem na předchozí kapitoly, kde se o oltáři mluvilo. Překlad mimo jiné vypouští finální část původní věty, ve které se sláva svaté církve porovnává s falešným pozlátkem, což je klíčová část daného úryvku a zároveň jeden z jevů, jejichž spojení vyvolává komický efekt. Z toho vyplývá, že překlad ztratil humor originálu a stal se běžným popisem oltáře.

Pokud jde o překlad Skačkova, místo falešného pozlátka má „сусальное золото“. Podle našeho názoru daný překlad neodpovídá originálu, protože listové zlato nerovná se falešné, což znamená, že věta ztrácí ten nepoměr mezi něčím falešným a církví.

- „Zato však bůh otec vypadal jako loupežník Divokého západu, kterého představuje obecnstvu film nějakého napínavého krváku.“
- «Зато бог-отец был похож на разбойника с дикого Запада, каких преподносят публике захватывающие кровавые американские фильмы» (P. Bogatyřov).
- «Что же до Бога-отца, то он был похож на злодея из американских фильмов о Диком Западе» (V. Lavrovová a A. Fjodorov).
- «Зато бог-отец был похож на бандита американских прерий, которого играет посредственный артист в кровавом американском Фильме» (M. Skačkov).

- „Syn boží byl naproti tomu veselý mladý muž, s pěkným bříškem, zahaleným něčím, co vypadalo jako plavky. Celkem dělal dojem sportmana. Kříž, který měl v ruce, držel s takovou elegancí, jako kdyby to byla tenisová raketa.“
- «Бог-сын, наоборот, был изображён в виде весёлого молодого человека с порядочным брюшком, прикрытым чем-то вроде плавок. В общем бог-сын походил на спортсмена: крест он держал в руке так элегантно, точно это была теннисная ракетка» (P. Bogatyřov).
- «Бог-сын, напротив, являл собой легкомысленного молодого человека с изрядно отросшим брюшком, одетого в плавки неопределенного цвета. В общем и целом Бог-сын походил на регулярно нарушающего режим теннисиста, не без элегантности держащего в руке крест, будто это была теннисная ракетка» (V. Lavrovová a A. Fjodorov).
- «Напротив, сын божии бил изображен веселым молодым человеком. с брюшком, прикрытым чем-то похожим на трусики. В общем он производил впечатление спортсмена. Крест, который у него был в руке, он держал с такой грацией, словно это была теннисная ракетка» (M. Skačkov).

Dva uvedené úryvky vyvolávají stejný efekt, protože se v nich srovnávají úplně odlišné jevy. Bůh se porovnává s loupežníkem a syn boží se sportmanem s raketou místo

kříže. Díky takovému nepoměru porovnávaných objektů vzniká komický efekt. Co se týče ruských překladů, Bogatyryjov ve svém překladu navíc má adjektivum „американский“ při popisu filmu, jehož hrdinu připomíná bůh. To je dle našeho soudu zbytečná konkretizace, protože ustálené spojení *Divoký západ* ukazuje typ filmu, o kterém je zde řeč. Kromě toho překladatel špatně pochopil výraz „pěkné břicho“, překládá ho jako „порядочное брюшко“, což bude pro ruského čtenáře znamenat velké břicho, zatímco v originálu máme sportmana, a proto bude pěkné břicho evidentně znamenat, že syn boží měl vysportované a svalnaté břicho.

To samé vidíme v překladu Lavrovové a Fjodorova, autoři také dodávají adjektivum americký. Kromě toho zde máme trochu jiný překlad slova loupežník, s nímž je srovnáván bůh otec. Lavrovová a Fjodorov ho překládají jako „злодей“, což u ruského čtenáře bude spojeno spíše se zápornou postavou z pohádek, ale celkem při srovnání s bohem otcem také působí komicky. Co se týče úryvku o synovi, máme zde nepřesný překlad slova veselý, autoři to převádí jako „легкомысленный“. Pak se zde vyskytuje několik detailů navíc, které v originálu nejsou. Například plavky v překladu mají neurčitou barvu a syn „походил на регулярно нарушающего режим теннисиста“. Autoři mají stejnou chybu jako Bogatyryjov, když překládají „pěkné břicho“ jako „изрядно отросшее брюшко“.

Pokud jde o překlad Skačkova, autor překládá *Divoký západ* jako „американские прерии“, což nevyvolává stejnou představu jako ustálené slovní spojení *Divoký západ*, s nímž máme spojené konkrétní asociace. Mimo jiné v překladu porovnává Boha nejen s loupežníkem, ale ještě s průměrným hercem. V originálu dané porovnání není a dle našeho mínění je zbytečné a nenese žádný smysl. Co se týče druhého úryvku, Skačkov stejně jako ostatní překladatelé špatně přeložil „pěkné břicho“ jako „брюшко“, což v ruštině znamená, že měl velké břicho.

- „Opatřen řvavými barvami, vypadal zdáli jako barevné tabule určené pro zkoumání daltonistů na železné dráze.“
- «Намалёванный кричащими красками, этот алтарь издали казался цветной таблицей для проверки зрения железнодорожников» (P. Bogatyryjov).
- «С некоторого расстояния сие грубо размалеванное кричащими красками изделие вполне можно было бы принять за "Какую-нибудь таблицу для проверки остроты зрения железнодорожников» (V. Lavrovová a A. Fjodorov).

- «Расписанный кричащими красками, он издали был похож па цветную доску, по которой испытывают железнодорожников на дальтонизм» (M. Skačkov).

Zase je tady porovnání zdaleka neporovnatelných věcí, což zní komicky.

Překlad Bogatyryjova celkem odpovídá originálu s výjimkou adjektiva „намалеванный“ (v originálu „опатřen“), které je expresivní a obvykle se používá v souvislosti s dětmi, nebo když někdo neumí malovat, což nese dodatečný komický efekt, protože si můžeme představit, jak to zhruba může vypadat. Kromě toho nemá v překladu daltonismus, ale jenom kontrolu zraku, což podle našeho soudu nekazí smysl celé repliky.

Druhý překlad obsahuje také expresivnější slovo „размалеванный“, které nese stejný význam jako v překladu Bogatyryjova, ale prefix „раз-“ ještě zvyšuje intenzitu. A také autoři používají jako Bogatyryjov místo daltonismu kontrolu zraku.

Co se týče překladu Skačkova, poslední část věty („по которой испытывают железнодорожников на дальтонизм“) nezní přirozeně kvůli spojení „испытывать на дальтонизм“, které není ustálené a neexistuje v ruském jazyce. V daném případě by bylo lepší místo „испытывать“ použít ustálené slovní spojení „проходить проверку“, které se používá s nemocemi.

- „Vynikala jen jediná figura. Nějaký nahý člověk se svatozáří a nazelenalým tělem jako biskup husy, která už zapáchá a je v rozkladu. Tomu svatému nikdo nic nedělal. Naopak, měl po obou stranách dva křídlaté tvory, kteří měli znázorňovat anděly. Ale divák měl dojem, že ten svatý nahý muž řve hrůzou nad tou společností, která ho obklopuje. Andělé vypadali totiž jako pohádkové příšery, něco mezi okřídlenou divokou kočkou a apokalyptickou příšerou.“
- «Выделялась только одна фигура какого-то голого человека с сиянием вокруг головы и с позеленевшим телом, словно огузок протухшего и разлагающегося гуся. Хотя этому святому никто ничего плохого не делал, а, наоборот, по обеим сторонам от него находились два крылатых существа, которые должны были изображать ангелов, – на зрителя картина производила такое впечатление, будто голый святой орёт от ужаса при виде окружающей компании: дело в том, что ангелы выглядели сказочными чудовищами, чем-то средним между крылатой дикой кошкой и апокалипсическим чудовищем» (P. Bogatyryjov).

- «Стороннему наблюдателю сразу же бросалась в глаза фигура какого-то обнаженного мужчины с нимбом вокруг головы и с телом синюшно-зеленоватого оттенка, словно гниющий огузок разлагающегося гуся. На первый взгляд, никто не делал ему ничего плохого, напротив, по обе стороны от голого человека располагались два существа с крыльями, долженствующие являть собой ангелов. Тем не менее создавалось вполне определенное впечатление, что несчастный вопит от обуявшего его ужаса: окружавшая его компания выглядела и в самом деле отнюдь не благодушно, более того, крылатые существа походили на сказочных чудищ – нечто среднее между диким котом с крыльями и апокалиптическим зверем» (V. Lavrovová a A. Fjodorov).
- «На всем алтаре выделялась только одна фигура. Это был какой-то нагой человек в ореоле, с позеленевшим телом, словно «архиерейское место» у гуся, который уже начал портиться и издавать дурной запах. Этого святого никто не обижал. Наоборот, по обе его стороны стояло по два крылатых существа, которые должны были изображать ангелов. Но у зрителя получалось такое впечатление, что у этого голого святого лицо искажено ужасом при виде той компании, которая его окружает. Дело в том, что ангелы выглядели как сказочные чудовища, нечто среднее между крылатой дикой кошкой и апокалиптическим страшилищем» (M. Skačkov).

V daném úryvku máme spojení zcela různých pojmů jako anděly, kteří vypadají jako netvoři, a svatý, který má „nazelenalé tělo jako biskup husy“. Kromě toho svatý „řve hrůzou“ kvůli andělům, kteří ho obklopují. Detailní popis pomáhá čtenáři představit si danou komickou situaci.

Všechny překlady zobrazují stejnou scénu.

Bogatyryjov má nejpřesnější překlad ze všech, odpovídá originálu jak významově, tak po stránce expresivity.

Lavrovová a Fjodorov zase mají ve svém překladu detaily navíc, na konci úryvku uvádějí jakoby vlastní komentář pro daný obrázek – „okružavшая его компания выглядела и в самом деле отнюдь не благодушно“.

Překlad Skačkové obsahuje také několik nepřesných překladatelských řešení, jako je například překlad slova „biskup“. U Skačkova vidíme výraz „архиерейское место“, který autor sám dává do uvozovek. „Архиерейское место“ je místo v centru chrámu, kde stojí archijerej (biskup) a nemá nic společného s husou, proto dané slovní spojení zní nepřirozeně a je těžké pochopit, co je tím míněno. Autor pravděpodobně překládal jeden ze dvou významů slova biskup, který znamená církevní hodnostář. Má mimo jiné další nepřirozené slovní spojení „получалось такое впечатление“, v daném kontextu se obvykle používá ustálené spojení „создавалось впечатление“.

- „Až vás odvedou na vojnu a budete rukovat do pole,” poznamenal opět Švejck, „tak vodsloužíme s panem feldkurátem mši svatou, aby bůh nebeský dal a první granát vás přeraziti ráčil.”
- «– Вот когда вас призовут на военную службу и вы попадёте на фронт, – заметил Швейк, – мы с господином фельдкуратором отслужим мессу, чтобы, по божьему соизволению, вас разорвало первым же снарядом» (P. Bogatyřov).
- «– Я думаю о том дне, когда вас призовут на военную службу и попадете вы на передовую, – мечтательно заметил Швейк, – знаете, мы с господином фельдкуратором специально отслужим мессу, чтоб милосердием Божьим вас разорвало первым же снарядом» (V. Lavrovová a A. Fjodorov).
- «– Вот когда вас заберут на военную службу, – заметил снова Швейк, – мы с господином куратором отслужим молебен, чтобы волей господа бога первая же граната разорвала вас на части» (M. Skačkov).

V daném úryvku je svatá mše spojená s tím, že Švejck s feldkurátem chtějí prosit boha o strašnou smrt člověka.

Mši svatou Bogatyřov, Lavrovová a Fjodorov překládají jako „месса“, kdežto Skačkov má ve svém překladu „молебен“. „Молебен“ je bohoslužba v pravoslavné liturgii, která je podobná mši v katolické církvi, ale podle našeho mínění by bylo lepší řešení zachovat mši („месса“) jako v originálu.

Lavrovová a Fjodorov dávají určité zabarvení slovům Švejcka pomocí toho, že Švejck v jejich verzi mluví „мечтательно“, když v originálu máme jenom neutrální výraz „позnamenal opět Švejck“.

4. Komický kontrast

- „Kdyby byl bejval tlustější, tak by ho jistě už dřív ranila mrtvice, když honil ty báby na Konopišti, když tam v jeho revíru sbíraly roští a houby, a nemusel zemřít takovou hanebnou smrtí. Když to povážím, strýc císaře pána, a voni ho zastřelejí. Vždyť je to ostuda, jsou toho plný noviny. U nás před léty v Budějovicích probodli na trhu v nějaké takové malé hádce jednoho obchodníka s dobyt看em, nějakého Břetislava Ludvíka. Ten měl syna Bohuslava, a kam přišel prodávat prasata, nikdo od něho nic nekoupil a každý říkal: ‚To je syn toho probodnutýho, to bude asi také pěkněj lump.‘ Musel skočit v Krumlově z toho mostu do Vltavy a museli ho vytáhnout, museli ho křísit, museli z něho pumpovat vodu a von jim musel skonat v náručí lékaře, když mu dal nějakou injekci.“
- «Если бы он был толще, то его уж давно бы хватил кондрашка, ещё когда он в Конопиште гонялся за старухами, которые у него в имении собирали хворост и грибы. Будь он толще, ему бы не пришлось умереть такой позорной смертью. Ведь подумать только – дядя государя императора, а его пристрелили! Это же позор, об этом трубят все газеты! Несколько лет назад у нас в Будейовицах на базаре случилась небольшая ссора: проткнули там одного торговца скотом, некоего Бржетислава Людвика. А у него был сын Богуслав, – так тот, бывало, куда ни придёт продавать поросят, никто у него ничего не покупает. Каждый, бывало, говорил себе: «Это сын того, которого проткнули на базаре. Тоже небось порядочный жулик!» В конце концов довели парня до того, что он прыгнул в Крумлове с моста во Влтаву, потом пришлось его оттуда вытаскивать, пришлось воскрешать, воду из него выкачивать... И всё же он помер на руках у доктора, после того как тот ему впрыснул чего-то» (Р. Vogatyřov).
- «Если бы Фердинанд был хоть чуточку толще, так его давно бы уже хватил кондратий. Конечно, хватил бы, еще в те поры, когда он в Конопиште за старухами гонялся, которые у него в имении хворост и грибы собирали. Будь он потолще, так и смертью такой позорной ни за что не умер бы. Ведь надо же такому случиться, чтобы не кого-нибудь, а родного племянника самого государя императора пристрелили! Позор! Об этом уже все газеты трубят! Несколько лет назад у нас в Будейовицах

случилась небольшая ссора: прямо на базаре зарезали одного торговца скотом. А у него еще сын остался. Тот, бывало, привезет поросят продавать, так никто у него ничего не берет. Оно и понятно, потому что каждый себе и говорил: «А, так это сын того самого торговца, которого на базаре, как свинью, зарезали. Такой же небось жулик!» В общем, довели парня до того, что он сиганул с моста во Влтаву. Потом его из реки пришлось вылавливать, оживлять, воду из него выкачивать ... А закончилось все тем, что он на руках у доктора помер, после того как тот ему вколол чего-то» (V. Lavrovová a A. Fjodorov).

- «если бы он был толще, то его хватил бы паралич уже тогда, когда он гонял баб, что собирали в его лесах в Конопиште грибы и хворост. Тогда ему не пришлось бы умирать такой позорной смертью. Ведь подумать: родной зятя государя императора, а они его застрелили! Да ведь это скандал! Об этом пишут все газеты. Несколько лет тому назад у нас в Будейовицах на рынке зарезали одного торговца скотом, некоего Братислава Людвиг. У него был сын Богуслав, а вот этот сын, куда бы он ни пришел предлагать поросят, везде получал отказ. Каждый говорил: «А, это сын того самого зарезанного, он, наверное, тоже такой негодяй!» Ну, и в результате он вынужден был броситься в Крумлове с моста в Молдаву, и его должны были вытаскивать, воскрешать, выкачивать из него воду, и несмотря ни на что он скончался на руках врача, когда тот делал ему какое-то впрыскивание» (M. Skačkov).

V nevtipné situaci Švejk vypráví historku o tom, jak zemřeli dva lidé, a vypráví ji tak, jako by to byla velmi vtipná historka a v tom vidíme komický kontrast.

Zprvé si můžeme všimnout, že překladatelé nabízejí dva různé překlady slova „bába“ – „старуха“ a „баба“. Bogatyřov a Lavrovová a Fjodorov zvolili první variantu, zatímco Skačkov druhou. V originálu Švejk mluví o bábách nikoli jako o ženách, ale o stařenách, což můžeme odvodit z toho, že „...sbíraly roští a houby...“. A proto je blíž k originálu překlad „старухи“.

Jestliže se podíváme na překlad Bogatyřova, obsahuje několik odchylek jako například frázi „В конце концов довели парня до того“, když v originálu máme jenom jedno slovo „musel“, které se opakuje několikrát v dané větě. Bogatyřov se také pokusil

zachovat dané opakování a opakuje slovo „пришлось“, ale jenom dvakrát. Jako marker hovorovosti se vyskytuje v daném překladu prostorečije „небось“.

Co se týče překladu Lavrovové a Fjodorova, autoři vynechali některá vlastní jména, například jméno syna obchodníka a také název města Krumlov. Kromě toho zase jakoby vyjadřují vlastní názor pomocí fráze „оно и понятно“, která v originálu není. Zase mají detaily navíc, které v originálu nejsou, například když Švejk mluví o obchodníkovi, kterého probodli, v daném překladu ještě dodávají, že ho probodli jako svini („как свинью, зарезали“). Stejně jako Bogatyřov mají odchylku v překladu slova „musel“ – „В общем, довели парня до того“, ale na rozdíl od Bogatyřova autoři nezachovali opakování slovesa „muset“. Můžeme si mimo jiné všimnout, že mají skoro stejný překlad úryvku z daného projevu – „Несколько лет назад у нас в Будейовицах на базаре случилась небольшая ссора“ (P. Bogatyřov)/ „Несколько лет назад у нас в Будейовицах случилась небольшая ссора“ (V. Lavrovová a A. Fjodorov), přitom daný úryvek není doslovný překlad originálu, podle toho můžeme předpokládat, že Lavrovová a Fjodorov se mohli nechat inspirovat překladem Bogatyřova. Jako marker hovorovosti také používají prostorečije „сигануть“.

Pokud jde o překlad Skačkova, má několik chybných překladatelských řešení, například překládá strýce císaře pána jako „родной зятя государя императора“, kromě toho překládá Vltavu jako „Молдаву“.

- „Já bych si na takovou věc koupil brovnink. Vypadá to jako hračka, ale můžete s tím za dvě minuty postřílet dvacet arcivévodů, hubenejch nebo tlustejch. Ačkoliv, mezi námi řečeno, paní Müllerová, že do tlustýho pana arcivévodý se trefíte jistějc než do hubenýho. Jestli se pamatujou, jak tenkrát v Portugalsku si postříleli toho svýho krále. Byl taky takovej tlustej. To víte, že král nebude přece hubenej.“
- «Для такого дела я бы купил себе браунинг: на вид игрушка, а из него можно в два счёта перестрелять двадцать эрц-герцогов, хоть тощих, хоть толстых. Впрочем, между нами говоря, пани Мюллерова, в толстого эрцгерцога вернее попадешь, чем в тощего. Вы, может, помните, как в Португалии подстрелили ихнего короля? Во какой был толстый! Вы же понимаете, тощим король не будет...» (P. Bogatyřov).
- «К примеру, надумай я эрцгерцога застрелить, то купил бы себе браунинг. Посмотришь на него – игрушка игрушкой, зато из такого пистолета можно в два приема перестрелять хоть два десятка

эрцгерцогов. Хочешь – тощих, хочешь – толстых! Между нами говоря, госпожа Мюллерова, в толстого эрцгерцога намного проще попасть, чем в худого. Помните небось, в Португалии короля тамошнего подстрелили? Тот был еще боров! Оно и понятно, какой из тощего король...» (V. Lavrovová a A. Fjodorov).

- «Для такого дела я бы купил браунинг. Он похож па игрушку, но им за две минуты вы можете перестрелять двадцать тонких или толстых эрцгерцогов. Хотя, говоря между нами, пали Мюллер, в толстого эрцгерцога легче попасть, чем в тонкого. Вы помните, как португальцы застрелил своего короля? Он тоже был толстый. Ну да с чего бы королю быть худеньким?» (M. Skačkov).

Daná replika popisuje zbraň, což není komické téma, ale Švejk přitom dává takové komentáře, které vytvářejí komický efekt.

Ve svých překladech Bogatyryjov a Lavrovová a Fjodorov používají prvky hovorové ruštiny (prostorečije) jako „ихнего“, „тамошнего“, „небось“, „во“, což originálu úplně odpovídá.

Ale Lavrovová a Fjodorov v úryvku „Byl taky takovej tlustej“ místo překladu slova tlustý mají porovnání krále s vepřem („боров“), což podle našeho soudu nesedí, protože s vepřem se v ruštině porovnává velký a mocný muž, ale nemusí přitom být tlustý.

Skačkov v daném úryvku prostorečije nepoužívá. V poslední větě překládá slovo „hubenej“ deminutivem „худенький“, které není vhodné v daném kontextu podle našeho mínění. Dané deminutivum se obvykle používá v souvislosti s dětmi nebo ženami.

- „Tím vám mohu posloužit milerád,“ odpověděl Švejk odpínaje řemen, „já jsem ještě nikdy neviděl, jak se v separaci lidi věší na řemenu. – Jenom to je mrzuté,“ pokračoval rozhlížeje se kolem, „že tu není žádná skoba. Klika na okně vás neudrží. Ledaže byste se pověsil vkleče u pryčny, jako to udělal ten mnich v klášteře v Emauzích, co se oběsil na krucifixu kvůli jedný mladý židovce. Já mám sebevrahy moc rád, tak jen s chutí do toho.“
- «– С большим удовольствием могу вам услужить, – ответил Швейк, снимая свой ремень. – Я ещё ни разу не видел, как вешаются в одиночке на ремне... Одно только досадно, – заметил он, оглядев камеру, – тут нет ни одного крючка. Оконная ручка вас не выдержит. Разве что на нарах,

опустившись на колени, как это сделал монах из Эмаузского монастыря, повесившись на распятии из-за молодой еврейки. Мне самоубийцы очень нравятся. Так извольте...» (P. Bogatyřjov).

- «– Буду искренне рад услужить, – ответил Швейк, снимая брючный ремень. – Знаете, я еще ни разу не видел, как вешаются на ремнях арестанты... Однако, какая досада, – прибавил он, оглядевшись по сторонам, – что-то я не вижу тут ни одного крючка, а ручка на окне вряд ли вас выдержит. Разве что на нарах... Знаете, я вам сейчас расскажу: нужно опуститься на колени, в точности как это сделал один монах. Представьте себе – повесился на распятии из-за молодой еврейки. А что, самоубийцы мне очень даже симпатичны. Вот, прошу вас...» (V. Lavrovová a A. Fjodorov).
- «В этом отношении я могу вам помочь, – сказал Швейк, отстегивая свой ремень, – пожалуйста, я еще ни разу не видел, как лютиц вешаются в участке на ремнях. Вот досадно только, – продолжал он, осматриваясь кругом, – что здесь нет ни одного крюка. Оконная ручка вас не удержит. Разве вот что: вам придется повеситься. – поджав ноги, над нарами, как это сделал один монах в Эммаузском монастыре, который повесился на кресте, влюбившись в одну молодую еврейку. Я очень люблю самоубийц. Ну, валяйте!» (M. Skačkov).

V dané situaci můžeme vidět, jak Švejka mluví s člověkem, který se chystá spáchat sebevraždu, ale pro Švejka je to legrace, neznamená to pro něj nic špatného, a proto mu dává svůj řemen a říká, že má rád sebevrahy.

Všichni překladatelé zachovali hlavní smysl situace. Podívejme se na drobné rozdíly v překladech.

Bogatyřjov, Lavrovová a Fjodorov přeložili výraz „jen s chutí do toho“ literárními výrazy „Так извольте“ a „Вот, прошу вас“. Na jednu stranu autoři nezachovali hovorový styl Švejka, na druhou stranu víme z Danešova článku, že jedním z rysů řeči Švejka je změna registru a stylu, občas Švejka používá knižní výrazy, což vidíme tady v těchto dvou překladech. Co se týče Skačkova, ten překládá daný úryvek jako „Ну, валяйте!“, což je běžný hovorový výraz a odpovídá originálu.

Kromě toho si můžeme zase všimnout toho, že Lavrovová a Fjodorov dodávají navíc slova, která nejsou v originálu, například slovo „знаете“ na začátku několika vět nebo „представьте себе“. Daná slova mají jenom fatickou funkci ve větě.

- „Místo odpovědi dala se Palivcová do pláče, a soustřeďujíc své neštěstí ve zvláštním přízvuku na každém slově, zasténala: „Dali – mu – deset – let – před – tejdnem.“ „Nu vida,“ řekl Švejck, „tak už má sedum dní za sebou.“
- «Вместо ответа хозяйка залилась слезами и, горестно всхлипывая при каждом слове, простонала: – Дали ему... десять лет... неделю тому назад... – Ну, вот видите! – сказал Швейк. – Значит, семь дней уже отсидел» (P. Bogatyřov).
- «Вместо ответа трактирщица залилась горячими слезами и простонала, всхлипывая при каждом слове: – Десять... лет... дали... ему... неделю... назад... –Так чего же вы тогда расстраиваетесь! – добродушно сказал Швейк. – Семь дней уже отсидел!» (V. Lavrovová a A. Fjodorov).
- «Вместо ответа пани Паливец зарыдала. – Неделю ... тому назад... они дали... ему... десять лет... – всхлипывая, сказала она, подчеркивая в каждом слове свое неутешное горе. – Ну, ничего, – сказал Швейк, – семь дней он уже отсидел» (M. Skačkov).

Komický kontrast daného úryvku spočívá v tom, že Švejck příliš pozitivně reaguje na informaci o tom, že Palivcovi dali deset let.

V překladu Lavrovové a Fjodorova je malý detail navíc, Švejck v daném překladu tato slova říká „добродушно“, zatímcož v originálu autor nedává jeho slovům žádné emocionální zabarvení.

Jinak všechny překlady odpovídají smyslu originálu.

- „Když došla řada na Švejcka, podíval se dr. Grünstein na něho a jakási reminiscence na dnešní záhadnou návštěvu přinutila ho, že se otázal: „Vy znáte paní baronku?“ „Je to moje nevlastní matka,“ odpověděl klidně Švejck, „v outlém věku mne pohodila a teď mne zas našla...“
- «Когда дошла очередь до Швейка, доктор Грюнштейн посмотрел на него и, вспомнив сегодняшней загадочный визит, спросил: – Вы знакомы с баронессой? – Я её незаконнорождённый сын, – спокойно ответил

Швейк. – Младенцем она меня подкинула, а теперь опять нашла» (P. Bogatyřov).

- «Когда подошла очередь Швейка, доктор Грюнштейн пристально посмотрел на него и спросил: – Так вы знакомы с баронессой? – Конечно, – спокойно ответил Швейк. – Я ее незаконнорожденный ребенок, как говорится, плод греховной страсти. Младенцем меня похитили из родового замка, и только теперь старуха-мать меня отыскала» (V. Lavrovová a A. Fjodorov).
- «Когда очередь дошла до Швейка, доктор Грюнштейн посмотрел на него, и какое-то смутное воспоминание о сегодняшнем таинственном посещении заставило его задать следующий вопрос: – Вы знакомы с баронессой? – Это моя мать. Я незаконнорожденный и был ею в молодости подкинут, а теперь она меня вновь нашла, – ответил Швейк» (M. Skačkov).

V daném případě odpovídá Švejk doktorovi ve zcela vážné situaci vtípem, že je baronka jeho nevlastní matka a vymýšlí o tom krátký příběh.

V překladu Lavrovové a Fjodorova zase můžeme najít několik detailů navíc, které nejsou v originálu. Například když Švejk mluví o tom, že baronka je jeho nevlastní matka, dodává přitom „как говорится, плод греховной страсти“. Dále vidíme úplně jinou verzi toho, jak se to stalo: „Младенцем меня похитили из родового замка“, kdežto v originálu podle příběhu Švejka baronka ho sama pohodila. Kromě toho v daném překladu Švejk nazývá baronku „старуха-мать“, v originálu ji tak neoznačuje. Mimo jiné si můžeme všimnout, že v daném úryvku Lavrovová a Fjodorov ještě vynechali tu část z originálního úryvku, kde se popisuje vzpomínka doktora na návštěvu, která ho přinutila položit danou otázku.

Překlady Bogatyřova a Skačkova neobsahují podobné detaily navíc a odpovídají původnímu textu, avšak v překladu Bogatyřova je drobná odchylka od originálu na začátku úryvku: v původní verzi „...reminiscence na dnešní záhadnou návštěvu přinutila...“ doktora položit Švejkovi danou otázku, kdežto Bogatyřov vynechává slovo „přinutila“ a píše „вспомнив сегодняшний загадочный визит, спросил“. Skačkov zachoval dané sloveso: „и какое-то смутное воспоминание о сегодняшнем таинственном посещении заставило его задать следующий вопрос“.

5. Vulgarismy

- „Kam ho mám jenom zařadit?“ a čím dále tím jasněji vybavuje se Švejkovi pojmenování tohoto druhu: „poloprđoch.“
- «– Куда же мне его зачислить? – И чем дальше, тем отчётливее в сознании Швейка возникало прозвище «полупердун»» (P. Bogatyřov).
- «–Куда ж мне его определить? – И постепенно в голове Швейка формировалось прозвище «полупердун»» (V. Lavrovová a A. Fjodorov).

V satíře se vulgarismy často používají jako komické prostředky. V dané situaci máme slovo *poloprđoch*, které Bogatyřov překládá jako *полупердун*, což odpovídá originálu. Překlad Lavrovové a Fjodorova je stejný. Slovo je převedeno kalkováním (polo – полу, prđoch – пердун).

- „To byl ve Zlivi u Hluboké před léty jeden hajný, měl takové ošklivé jméno Pind'our.“
- «Вот, например, в Зливе, близ Глубокой, несколько лет тому назад жил один лесник с этакой безобразной фамилией – Пиндюр» (P. Bogatyřov).
- «Помню, в Зливе, под Глубокой, пару лет тому назад жил один лесник с отвратительной фамилией – Пиндюр» (V. Lavrovová a A. Fjodorov).
- «Вот в Зливе, под Глубоковым, жил несколько лет тому назад один объездчик. Фамилия у него была безобразная – Пиндюр» (M. Skačkov).

V daném úryvku je příjmení člověka odvozeno od vulgarismu *pind'our*, což vyvolává komický efekt.

Všichni překladatelé to přeložili jako „Пиндюр“. Dané slovo neexistuje v ruském jazyce a nevyvolává u ruského čtenáře stejné asociace jako původní slovo u českého čtenáře. Bohužel v daném případě nikdo z překladatelů nezachoval komický efekt původního úryvku. Překladatelé zachovali přitom Švejkovo hodnocení daného příjmení: „ošklivé jméno“. Zejména autoři píšou, že příjmení bylo „безобразное“ a „отвратительное“, což by se hodilo, kdyby byl zachován původní význam slova, ale v daném případě není jasné, proč Švejk takto hodnotí příjmení.

- „Člověk by chtěl být gigantem, a je hovno, kamaráde.“
- «Человек-то хочет быть гигантом, а на самом деле он дерьмо. Так-то, брат!» (P. Bogatyřov).
- «Человек считает себя великаном, а на самом деле из праха рожден и в прах превратится. Так-то братишка!» (V. Lavrovová a A. Fjodorov).

V daném případě jenom Bogatyřov zachoval vulgarismus ve svém překladu. Překládá ho jako „дерьмо“, což odpovídá originálu jak významově, tak stylisticky.

Lavrovová a Fjodorov používají vulgarismy ve svém překladu poměrně často, přitom občas zvyšují expresivitu ve srovnání s originálem, ale v daném případě se tomu vyhýbají a místo vulgarismu používají citát z Bible: „из праха рожден и в прах превратится“, což neodpovídá původní variantě a nevyvolává to žádný komický efekt.

6. Absurdní hyperbola

- „Všude přitom manipulovali s Ukřižovaným, jako by chtěli říci: Tobě jenom useknou hlavu, oběsí tě, uškrtní, pustí do tebe patnáct tisíc volt, ale co tenhle musel zkusit.“
- «И всегда при этом манипулировали распятым, словно желая сказать: «Тебе всего-навсего отрубят голову, или только повесят, удавят, или пропустят через тебя пятнадцать тысяч вольт, – но это суцая чепуха в сравнении с тем, что пришлось испытать ему!»» (P. Bogatyřov).
- «И все они, так или иначе, манипулировали именем распятого Христа, словно желая сказать: «Тебе всего лишь отрубят голову (сожгут, повесят, удавят, поджарят на электрическом стуле...), – но что это по сравнению с тем, что пришлось испытать Ему!»» (V. Lavrovová a A. Fjodorov).
- И всюду попы должны были идти с изображением распятого в руках, словно этим желая сказать: «Тебе-то вот только отрубят голову, тебя повесят, тебя задушат, в тебя пустят пятнадцать тысяч вольт, а вот что он, несчастный, должен был перенести?» (M. Skačkov).

V daném úryvku vidíme absurdní situaci, kde to, co musí prožít odsouzený, jakoby nesmíme porovnávat s tím, co zkusil Ukřižovaný. Co se týče překladů, první dva dodávají na konci úryvku malé vysvětlení k části „ale co tenhle musel zkusit“, zejména Bogatyřov píše „но это суцая чепуха в сравнении с тем“ a Lavrovová a Fjodorov mají „но что это по сравнению с тем“. Kromě toho Lavrovová a Fjodorov místo „patnácti tisíc volt“ mají „elektrické křeslo“.

Skačkov má ve svém překladu činitele děje („И всюду попы должны были идти...“), který v originálu není. Kromě toho překladatel zaměnil expresivní a dodatečný význam nesoucí slovo „manipulovali“ neutrální frází „идти с изображением распятого в руках“. Kvůli dané změně překlad ztrácí ostrost satiry originálu. Daný překlad obsahuje

mimo jiné ještě jednu změnu na konci úryvku: v originálu je ukazovací zájmeno „tenhle“, zatímco autor to překládá jako „он, несчастный“, což jakoby vyjadřuje postoj autora.

- „To vám říct nemohu, poněvadž se to nikdo neodvážil opakovat. Ale bylo to prý tak něco strašlivého a hrozného, že jeden rada od soudu, který byl při tom, se z toho zbláznil a ještě dodnes ho drží v izolaci, aby to nevyšlo najevo. To nebyla jenom obyčejná urážka císaře pána, jaká se dělá ve vožralství.“
- «Этого я вам сказать не могу, этого ещё никто не осмелился повторить. Но, говорят, его слова были такие ужасные, что один судейский чиновник, который присутствовал там, с ума спятил, и его ещё до сих пор держат в изоляции, чтобы ничего не вышло наружу. Это не было обычное оскорбление государя императора, какие спьяна делаются» (Р. Богатырёв).
- «Да вы что! Этого я вам при людях сказать никак не могу, этого, знаете ли, до сих пор никто повторить не осмеливается. Люди говорят, что слова его были настолько чудовищными, что один чиновник, который на том суде присутствовал, умом тронулся. Его прямо из зала увезли и держат теперь в изоляции, чтобы ничего такого наружу не выплыло. Скажу вам по секрету: оскорбление государя императора было совсем даже не таким, какие обычно с пьяных глаз делаются» (V. Lavrovová a A. Fjodorov).
- «Вот уж этого я вам сказать не могу, потому что никто не отважился повторить эти слова. Но говорят, что это было нечто ужасное и страшное, так что один из присутствующих членов суда сошел с ума, и до сих пор его держат в одиночной камере, потому что опасаются, как бы все дело не вышло наружу. Во всяком случае это были не такие оскорбления величества, какие обычно произносят по пьяной лавочке» (M. Skačkov).

Absurdita spočívá v síle slov, která nikdo nemůže zopakovat a kvůli kterým se někdo doopravdy zbláznil.

Lavrovová a Fjodorov zase dodávají několik detailů navíc, například na začátku úryvku máme frázi s vykřičníkem „Да вы что!“, která zvyšuje celkovou expresivitu daného projevu, potom v překladu Švejka říká, že nemůže vyslovit tu větu „при людях“, když v originálu nikdo nemohl zopakovat tuto větu bez ohledu na přítomnost lidí, přinejmenším to

nebylo v originálu zmíněno. Kromě toho mají detaily, které nemění význam Švejkova projevu, ale v originálu nejsou: „его прямо из зала увезли“ a „скажу вам по секрету“.

Je zajímavé, jak autoři přeložili konec úryvku, konkrétně výraz „ve vožralství“. Bogatyřov volí nejneutrálnější překlad „спьяна“, Lavrovová a Fjodorov mají trochu víc hovorovou variantu „с пьяных глаз“, zatímco Skačkov používá prostorečije „по пьяной лавочке“.

- “Švejk díval se na celou komisi s božským klidem nevinného dítěte. Vrchní štábní lékař přistoupil těsně k Švejkovi: „To bych rád viděl, vy mořské prase, co si asi teď myslíte.“ „Poslušně hlásím, že já vůbec nemyslím.“ „Himldonrvetr,“ hulákal jeden z členů komise, břinkaje šavlí, „tak von vůbec nemyslí. Pročpak, vy jeden siamskej slone, nemyslíte?“ „Poslušně hlásím, že já proto nemyslím, poněvadž je to na vojně vojákům zakázáno. Když jsem byl před léty u 91. regimentu, tak nám náš pan hejtman vždycky říkal: „Voják nesmí sám myslet. Za něho myslí jeho představení. Jakmile voják začne myslet, už to není voják, ale nějaký prachvšivej civilista. Myšlení nevede ...“
- «Швейк глядел на всю комиссию с божественным спокойствием невинного ребёнка. Старший штабной врач вплотную подступил к нему. – Хотел бы я знать, о чём вы, морская свинья, думаете сейчас? – Осмелюсь доложить, не думаю ни о чём. – Himmeldonnerwetter! – заорал один из членов комиссии, бряцая саблей. – Он таки вообще ни о чём не думает! Почему же вы, сиамский слон, не думаете? – Осмелюсь доложить, потому, что на военной службе этого не полагается. Когда я несколько лет назад служил в Девяносто первом полку, наш капитан всегда нам говорил: «Солдат не должен думать, за него думает его начальство. Как только солдат начинает думать, это уже не солдат, а так, вшивая дрянь, шляпа. Размышления никогда не доводят...»» (P. Bogatyřov).
- «Швейк взирал на членов комиссии с благочестивым спокойствием кроткого агнца. Старший штаб-врач подступил к нему чуть-ли не вплотную. – Хотелось бы мне знать, над чем это вы сейчас, свинья морская, раздумываете? – Осмелюсь доложить, ни над чем. – Черт возьми! – завопил другой член комиссии, бряцая палашом. – Значит, вообще ни о чем не думаете! И почему же это, слон вы сиамский, ни

о чем не думаете? – Осмелюсь доложить, господин военный врач, потому что на военной службе делать этого не полагается. Когда я служил в 91-м полку, наш капитан всегда нам говорил: «Солдат не имеет права думать, за него думают его командиры. Стоит только солдату начать думать, как он превращается в шляпу и вшивую дрянь. Размышления никого еще не довели...»» (V. Lavrovová a A. Fjodorov).

- «Швейк смотрел на всю комиссию с божественным спокойствием невинного ребенка. – Мне хотелось бы знать, о чем вы, морская свинья, сейчас думаете? – спросил старший врач, подступив вплотную к Швейку. – Так что, ваше благородие, я вовсе не думаю. – Чорт побери! – закричал один из членов комиссии, гремя саблей. – Так он вовсе не думает! А почему вы, лопоухий слон, ничего не думаете? – Не думаю я потому, ваше благородие, что думать нижним чинам на военной службе запрещается. Когда я служил в 91-м полку, так нам наш командир всегда говорил: «Солдат не смеет думать. За него думает его начальство. Как только солдат начнет думать, то он уже не солдат, а паршивая штатская шляпа. Размышление не доведет до добра...»» (M. Skačkov).

Absurdní hyperbola daného úryvku spočívá v tom, že Švejk jakoby bere doslova to, že voják nesmí myslet, a proto Švejk říká, že nemyslí vůbec.

Bogatyřjovův překlad je přesný jak významově, tak po stránce humoru, ale pár výrazů v originálu je více jednoznačných než v daném překladu. Například autor překládá slovo „zakázáno“ jako „не полагается“, což zní mnohem mírněji než původní varianta a také než ruský ekvivalent daného slova „запрещено“. Stejnou situaci vidíme se slovy „nesmí“ a „не должен“, toto ruské slovo bychom mohli nahradit přesnějším výrazem „не имеет права“.

V překladu Lavrovové a Fjodorova jsou změny už na začátku daného úryvku. Například místo nevinného dítěte zvolili překladatelé pro Švejka slovní spojení „благочестивый агнец“, což je církevní slovo, nicméně význam věty dané slovní spojení nemění. Kromě toho stejně jako Bogatyřjov překládají „zakázáno“ jako „не полагается“, což jsme už komentovali. Lavrovová a Fjodorov stejně jako Skačkov překládají německá slova jednoho z členů komise na rozdíl od Bogatyřjova, který nechává německý výraz a překlad dává do poznámky pod čárou.

- „Poslušně hlásím,” ozval se dobrácký hlas Švejkův, „že jsem zde v garnizónu jako nalezenec.” „Jak to myslíte?” „Poslušně hlásím, že to mohu vysvětlit náramně jednoduchým způsobem. U nás v ulici je uhlíř a ten měl úplně nevinného dvouletého chlapečka a ten jednou se dostal pěšky z Vinohrad až do Libně, kde ho strážník našel sedět na chodníku. Tak toho chlapečka odved na komisařství a zavřeli je tam, to dvouletý dítě. Byl, jak vidíte, ten chlapeček úplně nevinnej, a přece byl zavřenej. A kdyby byl uměl mluvit a někdo se ho ptal, proč tam sedí, tak by taky nevěděl. A se mnou je něco podobného. Já jsem taky nalezenec.”
- «— Осмелюсь доложить, – прозвучал наконец добродушный голос Швейка, – я здесь, в гарнизонной тюрьме, вроде как найдёныш. – Что вы имеете в виду? – Осмелюсь доложить, я могу объяснить это очень просто... На нашей улице живёт угольщик, у него был совершенно невинный двухлетний мальчик. Забрёл раз этот мальчик с Виноград в Либень, уселся на тротуаре, – тут его и нашёл полицейский. Отвёл он его в участок, а там его заперли, двухлетнего-то ребёнка! Видите, мальчик был совершенно невинный, а его всё-таки посадили. Если бы его спросили, за что он сидит, то – умеи он говорить – всё равно не знал бы, что ответить. Вот и со мной приблизительно то же самое. Я тоже найдёныш» (Р. Богатырёв).
- «— Осмелюсь доложить, господин поручик, – раздался наконец добродушный голос, – я у вас вроде как подкидыш или найденыш какой-нибудь. – Ну, и что же это, по-вашему, должно значить, любезный? – Осмелюсь доложить, господин следователь, означает это очень даже простую вещь... Позвольте объяснить: на моей улице по соседству со мной живет один угольщик, так вот, когда его малышу было два годика, то забрел он на другой конец города, само собой, заблудился – сел на тротуар и хнычет. Вот тут-то его и подобрал полицейский и в участок отвел, а там куда его денешь? Вот и заперли его – это двухлетнего-то ребенка! То есть я имею в виду, что мальчик был совершенно ни в чем не виноват, а его все равно посадили. Спроси его, за что, мол, сидишь, так он бы и не ответил, даже если бы говорить умел. Приблизительно такая же история произошла и со мной. Так что в этом смысле я тоже

найденъш или подкидыш – это уже, как вам, господин поручик, угодно будет» (V. Lavrovová a A. Fjodorov).

- «– Осмелюсь доложить, – отозвался Швейк. – я попал в эту тюрьму, как найденъш. – Что вы хотите этим сказать? – Осмелюсь доложить – я могу объяснить это очень просто. У нас на улице живет угольщик. И вот у этого угольщика был совершенно невинный двухлетний мальчик. И раз этот мальчик зашел с Виноградов в Либень, где его подобрал полицейский, отвел в отделение и запер там, несмотря на то, что ему было всего два года. Вы видите, что этот ребенок был ни в чем неповинен, и все-таки его арестовали. И если бы даже он умел говорить и его спросили бы, за что его арестовали и посадили, то он ничего не смог бы ответить. Вот так и я. Не знаю, как все это стряслось со мной. Я тоже такой найденъш» (M. Skačkov).

Švejk vypráví v daném úryvku velmi nepravděpodobný příběh o dvouletém dítěti, které se samo dostalo z Vinohrad do Libně, ztratilo se tam a pak ho zavřel strážník. Celý ten příběh je absurdní, ale Švejk tím chtěl ilustrovat situaci, když se ve vězení ocitne úplně nevinný člověk.

Překlad Bogatyřjova úplně odpovídá originálu jak po stránce významové, tak stylistické.

Lavrovová a Fjodorov na rozdíl od Bogatyřjova a Skačkova nezachovali názvy městských čtvrtí (Vinohrady a Libeň) a místo toho napsali, že chlapecek „забрел он на другой конец города“, což dává čtenáři představu, že to bylo velmi daleko a nezakresluje to význam původní věty. Mimo jiné zase tady vidíme několik detailů navíc, jako například to, že v překladu dítě brečelo („сел на тротуар и хнычет“), pak řečnická otázka („а там куда его денешь?“) a také konec úryvku, kde Švejk dává strážníkovi vybrat, jak ho pojmenovat („я тоже найденъш или подкидыш – это уже, как вам, господин поручик, угодно будет“).

Skačkovův překlad je přesný až na jednu větu, která je v překladu navíc a která není v originálu. Když Švejk říká, že je jako to dítě, o kterém před chvílí vyprávěl, v daném překladu dodává ještě, že netuší, jak se mu to stalo. V originálu daná věta není.

- „Já myslím,“ řekl skeptický čahoun, „že pro nic a za nic člověka nevěší, že musí být k tomu vždycky nějaká příčina, aby se to mohlo odůvodnit.“ „Když

není válka,” poznamenal Švejk, „tak se to odůvodňuje, ale ve válce se na jednoho člověka nebere zřetel. Má padnout na frontě, nebo bejt pověšenej doma. Pěšky jako za vozem.”

- «– Я думаю, – скептически заметил долговязый, – что так, ни за что ни про что, человека не вешают. Должна быть какая-нибудь причина. Такие вещи просто так не делаются. – В мирное время, – заметил Швейк, – может, оно и так, а во время войны один человек во внимание не принимается. Он должен пасть на поле брани или быть повешен дома! Что в лоб, что по лбу» (P. Bogatyryov).
- «– Я так полагаю, – не без скептицизма заметил верзила, – что просто так – ни за что ни про что – человека вешать не станут. Значит, была причина. Такие вещи за здорово живешь не делаются. – В мирное время, – веско заметил Швейк, – так оно, как правило, и бывает, а в военную пору кто же станет жизнь одного человека во внимание принимать. Тут уж либо ты на поле брани падешь, либо дома вздернут! Как говориться, третьего не дано» (V. Lavrovová a A. Fjodorov).
- «– Я думаю, – заметил скептически долговязый, – что так себе, ни за что ни про что, человека не повесят. Для этого всегда должен быть какой-нибудь повод, какое-нибудь основание. – Когда нет войны, – заметил Швейк, – тогда нужно основание. Но во время войны одного человека не принимают в расчет: не все ли равно, погибать ему на фронте или быть повешенным в тылу? Одно другого стоит» (M. Skačkov).

V daném úryvku Švejk popisuje válečnou situaci tak, že člověk nemá na výběr, podle něj člověk stejně umře buď na frontě, nebo ho zabijí (popraví) doma. Přitom je daná myšlenka odpověď na slova strážníka o tom, že k popravě vždycky musí být příčina, což implikuje, že podle Švejka tak tomu není. A na konci dodává rčení „pěšky jako za vozem“, které jako by potvrdilo, že lidé nemají na výběr.

Co se týče překladů, Lavrovová a Fjodorov překládají slovo čahoun jako „верзила“ na rozdíl od Bogatyryova a Skačkova, kteří volí slovo „долговязый“, ale obě varianty jsou správné a popisují vysokou postavu.

Bogatyryov má přesný překlad až na to, že dodává expresivitu do věty „Он должен пасть на поле брани или быть повешен дома!“ tím, že dává na konec vykřičník. Vyvolává to dojem, že Švejk o tom mluví velmi emocionálně, když v originálu na konci věty máme

tečku a tímto se daná věta neliší od předchozích. Co se týče překladu rčení, používá Bogatyřov také hovorové ruské rčení „что в лоб, что по лбу“, které v souvislosti s popsanou situací zní vtipně.

V překladu Lavrovové a Fjodorova také vidíme vykřičník a zároveň je v dané větě vidět kontrast mezi styly, které používá Švejka, a to pomocí slov „пасть на поле брани“, což je vyšší styl, a slova „вздернут“, které je hovorové a v daném kontextu znamená oběsit. Také pro zdůraznění hovorovosti řeči Švejka používají prostorečije „за здорово живешь“. Co se týče českého rčení, překládají ho jako „третьего не дано“, které odpovídá originálu významově, ale nezní vtipně jako originál nebo překlad Bogatyřova, protože je neutrální.

Skačkov jako předchozí překladatelé mění neutrální expresivitu originální věty a dělá z ní řečnickou otázku „не все ли равно, погибать ему на фронте или быть повешенным в тылу?“ V každém případě to nemění význam původní věty. Rčení překládá Skačkov frází „одно другого стоит“, která je jako fráze Lavrovové a Fjodorova neutrální, ale významově odpovídá originálu.

- „Mně je, jako by mne někdo zmlátil,“ stěžoval si polní kurát, „potom mám žízeň. Nepral jsem se včera?“ „Nebylo to tak nejhorší, pane feldkurát. Žízeň je následkem včerejší žízně. Z toho se člověk nedostane tak brzy. Znal jsem jednoho truhláře, ten se ponejprv opil na Silvestra roku 1910 a prvního ledna ráno měl takovou žízeň a bylo mu tak špatně, že si koupil herynka a pil znovu, a to tak dělá denně už po čtyry roky a nikdo mu nepomůže, poněvadž si vždycky v sobotu koupí herynky na celej tejden. Je to takovej kolotoč, jako říkal jeden starej šikovatel u 91. pluku.“
- «— У меня такое ощущение, будто меня избили, — жаловался фельдкурат, — и потом жажда. Я вчера не дрался? — До этого не доходило, господин фельдкурат. А жажда — это из-за жажды вчерашней. От неё не так-то легко отделаться. Я знал одного столяра, так тот в первый раз напился под новый тысяча девятьсот десятый год, а первого января с утра его начала мучить жажда, и чувствовал он себя отвратительно, так что пришлось купить селёдку и напиться снова. С тех пор он делает это каждый день вот уже четыре года подряд. И никто не может ему помочь, потому что по субботам он покупает себе селёдок на целую неделю. Такая вот карусель, как говаривал наш старый фельдфебель в Девяносто первом полку» (Р. Bogatyřov).

- «– Какое-то странное ощущение, будто меня вчера избили, – кряхтел фельдкурат, – и еще эта жажда. Скажите, я вчера ни с кем не подрался? – До этого, слава Богу, дело не дошло, господин фельдкурат. А жажда ваша происходит из-за жажды вчерашней, причем так просто отделаться от нее не удастся. У меня был один знакомый столяр, так он, дай Бог памяти, напился в первый раз под новый тысяча девятьсот десятый год, а аккурат с утра, первого января, начала его мучить жажда и вообще самочувствие было отвратительным. Тогда он купил селедку и опять напился. И так каждый день – вот уже четвертый год пошел. Помочь ему не может никто, даже доктора, потому как по субботам берет он себе селедок на целую неделю. Такая вот пошла свистопляска, как говаривал наш старый фельдфебель, когда я служил в 91-м полку» (V. Lavrovnová a A. Fjodorov).
- «– Я чувствую себя так, словно меня всего избили, – жаловался курат, – а потом мне страшно хочется пить. Не дрался ли я вчера с кем-нибудь? У меня все болит. – Можно сказать, что нет, господин курат. А жажда – это результат вчерашней жажды. От нее человек не может отделаться так скоро. Я знал одного столяра, так тот в первый раз напился на новый 1910 год, и на следующий день первого января утром его стала мучить такая жажда, и было вообще так плохо, что он пошел купить себе селедку, поел и стал пить снова. И так каждый день, в течение четырех лет. А теперь никто не может ему помочь, так как он всегда в субботу закупает селедок на целую неделю. И получается эдакая карусель, как говорил наш старый фельдфебель в 91-м полку» (M. Skačkov).

V daném úryvku vidíme zase jeden z nejtypičtějších rysů Švejkovy řeči, a to vyprávění příběhů, ve kterém přehání situaci, že člověk pije alkohol každý den a nemůže přestat kvůli tomu, že pořád kupuje herynky.

Co se týče překladů, všichni autoři překládají Silvestr jako „новый тысяча девятьсот десятый год“, což nejde přeložit jinak, aby to bylo srozumitelné pro ruského čtenáře.

Překlad Bogatyryjova se liší od originálu tím, že Bogatyryjov člení na několik částí dlouhou větu, ve které Švejk popisuje příběh toho truhláře. Tím pádem se rytmus řeči Švejka v originálu a daném překladu liší, avšak to nemění významovou stránku úryvku.

Lavrovová a Fjodorov stejně jako Bogatyřjov člení příběh na několik vět. Mimo jiné zase vidíme frázi navíc „дай Бог памяти“, která svědčí o tom, že si není Švejek úplně jistý, že se všechno odehrávalo tak, jak říká, což z originálu nevyplývá.

V překladu Skačkova je také jedna věta navíc – „У меня все болит.“, která není v originálu, ale vyplývá z toho, že kurát má pocit, jako by ho někdo zmlátil.

- „U nás v Budějovicích u regimentu byl jeden voják, takový dobrý hovado, ten našel jednou šest set korun na ulici a odevzdal je na policii a v novinách se o něm psalo jako o poctivým nálezci a měl z toho vostudu. Žádnej s ním nechtěl mluvit, každej mu říkal: ‚Ty jeden pitomče, co jsi to vyved za hloupost. Vždyť tě to musí do smrti mrzet, jestli máš ještě trochu cti v těle! Měl holku, a ta s ním přestala mluvit. Když přijel domů na dovolenou, tak ho o muzice kvůli tomu kamarádi vyhodili z hospody. Počal chřadnout, brát si to do hlavy a nakonec se dal přeject vlakem.“
- «У нас в полку в Будейовицах служил один солдат, хороший парень, но дурак. Нашёл он как-то на улице шестьсот крон и сдал их в полицию. О нём даже в газетах писали: вот, дескать, какой честный человек. Ну и нажил он себе сраму! Никто с ним и разговаривать не хотел. Все как один повторяли: «Балда, что за глупость ты выкинул? За это тебе всю жизнь краснеть придётся, если в тебе хоть капля совести осталась». Была у него девочка, так и та с ним разговаривать перестала. А когда он приехал домой в отпуск, то приятели из-за этой истории выкинули его во время танцульки из трактира. Парень высох весь, стал задумываться и, наконец, бросился под поезд...» (P. Bogatyřjov).
- «Когда я был на военной службе, у нас в 91-м полку служил один солдат – парень хороший, но полный дурак. Так вот, нашел он на улице кошелек, а в нем – шестьсот крон. И что же вы думаете – сдал деньги в полицию! О нем даже статью написали: дескать, вот он какой честный человек. Честный-то он честный, только сраму себе нажил – не огребешь! Для начал многие из прежних его друзей и знакомых вообще перестали с ним здороваться, а в разговорах промеж собой называли этот его поступок отвратительным. Все в один голос твердили: «Сукин ты сын, что же ты натворил? Да тебе же всю жизнь за это краснеть придется, если хоть капля совести человеческой в тебе осталась...» Была у него

подружка, так и та с ним разругалась и разговаривать перестала. Отпуск ему дали, домой он поехал. Так в деревне из-за истории этой местный парни – его же бывшие приятели – выкинули его к чертовой матери из трактира во время танцулек. Он высох весь, лицом почернел, сядет где-нибудь в уголочке, чтобы никто его не видел и думает... В общем, плохо он кончил из-за честности своей дурацкой – под поезд бросился...» (V. Lavrovová a A. Fjodorov).

- «У нас в полку в Будейовицах был один такой солдат. Он нашел однажды на улице шестьсот крон и передал их полиции. После этого о нем писали в газетах, как о честном человеке, и в результате у него из-за этого были крупные неприятности. Никто с ним после этого не хотел разговаривать; каждый говорил ему: «Ах, какой же ты дурак, как ты сглупил! Если у тебя есть хоть капля ума, то ты должен злиться на себя до самой смерти за это». У него была невеста, так она с ним после этого случая перестала даже разговаривать. А когда он приехал домой на побывку, то товарищи выставили его из пивной. После этого он начал хиреть, задумываться и в конце концов бросился под поезд» (M. Skačkov).

Absurdita daného Švejka příběhu spočívá v tom, že poctivost člověka se obrátila proti němu, že se podle všech lidí kolem rovná poctivost hlouposti a poctivý člověk mezi nimi nemá co dělat.

V originálu Švejk používá vulgarismus „hovado“, Bogatyřov to překládá mnohem méně expresivním slovem „дурак“, i když má slovo podobný význam. Dále zase vidíme méně expresivní slovo „балда“ místo původního „pitomče“. A tím je celý Švejkův projev méně expresivní než v originálu, i když mu trochu expresivity dodává vykřičník na konci jedné z vět („Ну и нажил он себе сраму!“). Také podle našeho mínění není v daném překladu přesný překlad slova „holka“, které v daném kontextu znamená „přítelkyně“. Bogatyřov to překládá jako „девочка“, což se spíše bude asociovat s malou holčičkou, a čtenář si bude myslet, že jde o dceru hrdiny daného příběhu. V daném případě by se hodilo slovo „девушка“.

Co se týče překladu Lavrovové a Fjodorova, mají stejný překlad slova „hovado“ jako Bogatyřov („дурак“), ale na rozdíl od Bogatyřova mají naopak mnohem expresivnější překlad slova „pitomče“ („сукин ты сын“). Pro ještě větší expresivitu používají jako Bogatyřov zvolací věty („И что же вы думаете – сдал деньги в полицию!“, „Честный-то

он честный, только сраму себе нажил – не огребешь!“) a také v jedné z vět navíc dodávají výraz „к чертовой матери“, který rovněž značně zvyšuje expresivitu projevu.

Skačkov nepřekládá Švejkův vulgarismus „hovado“ vůbec, místo toho má velmi neutrální frázi „один такой солдат“. Slovo „питомче“ je přeloženo, ale pomocí méně expresivního slova „дурак“. Mimo jiné Skačkov překládá čest jako rozum („Если у тебя есть хоть капля ума, то ты должен злиться на себя до самой смерти за это“), což originálu neodpovídá, protože Švejk mluví o cti a poctivosti, nikoli o rozumu.

- „Hajzlík jste,“ odpověděl Švejk, dívaje se mu do očí, „plíváte na zem, jako byste byl v elektrice, ve vlaku nebo někde ve veřejné místnosti. Pořád jsem se divil, proč tam všude visí cedulky, že plivat na zem se zakazuje, a teď vidím, že je to kvůli vám. Voni vás asi všude musejí moc dobře znát.“
- «– Нужник! Вот кто вы, – ответил Швейк, глядя ему прямо в глаза. – Плюёт на пол, будто он в трамвае, в поезде или в другом каком общественном месте. Я всегда удивлялся, почему там везде висят надписи: «Плевать воспрещается», а теперь вижу, что это из-за вас. Вас, видно, уже повсюду хорошо знают» (P. Bogatyřov).
- «– Верблюды задрипанный, – жестко ответил Швейк, глядя ему прямо в глаза. – Харкает на пол, будто он в трамвае едет или в поезде. А то я всегда диву давался, отчего это там повсюду висят таблички: «Плевать воспрещается», а теперь понимаю, что это из-за таких верблюдов, как вы. Видать, вы повсюду нахаркать успели» (V. Lavronová a A. Fjodorov).
- «– Невежа вы. вот кто! – ответил Швейк смотря ему в глаза. – Вы плюете на пол, словно вы в трамвае, в поезде или где-нибудь в общественном месте. А я все время удивлялся: для чего это везде навешали объявлений, что «плевать на пол строго воспрещается»? А это, оказывается все для вас. Вас уже, наверно, везде хорошо знают» (M. Skačkov).

Absurdní hyperbola spočívá v daném úryvku v tom, že podle Švejka jsou všude cedulky, že plivat na zem se zakazuje, jenom kvůli jednomu člověku. V daném případě nemůžeme stoprocentně říct, jestli to Švejk opravdu tak myslí, nebo používá sarkasmus.

Bogatyřov překládá oslovení „hajzlík“ jako „нужник“, což je prostorečije, které znamená záchod. Originální slovo hajzlík má také daný význam, ale v daném případě se používá spíše jako nadávka. V ruštině se slovo „нужник“ jako nadávka nepoužívá. Hodilo by se zde docela expresivní slovo „сволочь“, které se velmi často používá jako nadávka.

Lavrovová a Fjodorov překládají „hajzlík“ jako „верблюд задрипанный“, což dává smysl, protože porovnávají s velbloudem člověka, který pořád plivá. Velbloud je zvíře, které je známé tím, že také plivá. Adjektivum „задрипанный“ zvyšuje expresivitu a zároveň jde o hovorový prvek, což odpovídá stylu řeči Švejka. Kromě toho používají místo spisovného slova „плевать“ hovorové slovo „харкать“, což také odpovídá stylu řeči Švejka. Avšak dodávají zase emocionální zabarvení slovům Švejka: „жестко ответил Швейк“, když máme v originálu neutrální frázi „odpověděl Švejk“.

Skačkov překládá slovo „hajzlík“ mnohem méně expresivním spisovným slovem „невежа“. Jinak překlad Skačkova odpovídá originálu.

7. Všeobecně přijímaná lidová moudra

Všeobecně přijímaná lidová moudra jsou podle našeho mínění jedním z typických rysů řeči Švejka a vyskytují se v jeho replikách docela často. Uvedeme několik příkladů.

- „Jestli vede někoho policejní strážník,“ odpověděl Švejk, „je to těžký moment v životě lidským.“
- «Идти под конвоем полицейского – это тяжёлый момент в жизни каждого человека» (P. Bogatyřov).
- «Когда человека ведет полицейский, – возразил Швейк, – то это бывает очень тяжелая минута в жизни этого человека» (V. Lavrovová a A. Fjodorov).
- «Когда кого-либо полицейские ведут под конвоем, – возразил Швейк, – то это значит, что в его жизни наступил тяжелый момент...» (M. Skačkov).

Bogatyřov a Skačkov používají ve svých překladech slovo „конвой“, které pomáhá čtenáři lépe nakreslit obrázek popsaný autorem situace, když Lavrovová a Fjodorov překládají danou část skoro doslova. Mimo jiné Lavrovová a Fjodorov dodávají ve druhé polovině věty navíc slovo „бывает“, které svědčí o tom, že se to stává jen občas, když z originálu vyplývá, že dané tvrzení je vždycky pravdivé, to vidíme i v překladech Bogatyřova a Skačkova.

- „Někerej revolver, paní Müllerová, vám nedá ránu, kdybyste se zbláznili.“
- «Из иного револьвера, пани Мюллерова, хоть лопни – не выстрелишь» (P. Bogatyřov).
- «Знаете, госпожа Мюллерова, из револьверов иных систем вообще не выстрелишь, хоть головой об стенку бейся» (V. Lavrovová a A. Fjodorov).

- «Это какой револьвер, пани Мюллер! Иной вам ни за что хоть лопни не выстрелит» (M. Skačkov).

V daném příkladě všichni překladatelé dobře přeložili Švejkovo moudro.

- „Kdybyste chtěla zabít pana arcivévodu, nebo císaře pána, tak byste se jistě s někým poradila. Víc lidí má víc rozumu.“
- «Если бы вы, например, пожелали убить эрцгерцога или государя императора, вы бы обязательно с кем-нибудь посоветовались. Ум хорошо – два лучше» (P. Bogatyřjov).
- «Вот, к примеру, захотели бы вы убить эрцгерцога или, скажем, государя императора, так непременно нужно было бы с кем-нибудь посоветоваться. Как говорится, ум хорошо, а два лучше» (V. Lavrovová a A. Fjodorov).
- «Если бы вы решили убить пана эрцгерцога или императора, так наверное бы кое с кем посоветовались. Один ум хорошо, а два лучше» (M. Skačkov).

V daném příkladu všichni překladatelé přeložili moudrost „víc lidí má víc rozumu“ pomocí podobného ruského přísloví „ум хорошо, а два лучше“, což úplně odpovídá originálu. Lavrovová a Fjodorov dodávají navíc frázi „как говорится“, která zdůrazňuje lidovost daného přísloví.

- „To už je tak v přirozenosti lidský, že se člověk mejlí až do svý smrti.“
- «Так уж человеку на роду написано – ошибаться до самой смерти» (P. Bogatyřjov).
- «То есть, так уж нам на роду написано – обмишуриваться и давать маху до самой смерти» (V. Lavrovová a A. Fjodorov).
- «Человеку уж так суждено – ошибаться до самой своей смерти» (M. Skačkov).

Všechny překlady jsou správné. Lavrovová a Fjodorov se snažili zdůraznit hovorovost řeči Švejka v daném úryvku (mejlí se, svý) a na rozdíl od Bogatyřjova a Skačkova místo neutrálního slova „ошибаться“ zvolili dva hovorové výrazy „обмишуриваться“ a „давать маху“.

- „Lidí, kteří mají zničenou a zkaženou pověst, je ve světě aspoň desetkrát tolik než těch s čistou pověstí. To je pouhá a pranepatrná maličkost.“
- «Людей с подмоченной репутацией на свете, пожалуй, раз в десять больше, чем с незапятнанной. Это сущая ерунда» (P. Bogatyřov).
- «Выйдете на свободу, оглянитесь по сторонам: людей с подмоченной репутацией вокруг вас будет раз в десять больше, чем с неподмоченной или с незапятнанной – это уж как вам больше нравится. Так что все это предрассудки» (V. Lavrovová a A. Fjodorov).
- «Людей с испорченной и погибшей репутацией, наверно, раз в десять больше, чем людей с хорошей репутацией. Это сущие пустяки ...» (M. Skačkov).

Bogatyřov, Lavrovová a Fjodorov univerbizují „zničenou a zkaženou pověst“ pomocí slova „подмоченная“, které ve spojení se slovem „репутация“ vytváří ustálené spojení. Co se týče Skačkova, překladatel má v překladu dvě adjektiva („испорченной и погибшей“), která se také často vyskytují se slovem „репутация“.

Mimo jiné vidíme zase několik detailů navíc v překladu Lavrovové a Fjodorova jako například začátek daného úryvku: „выйдете на свободу, оглянитесь по сторонам“, který není v originálu. A rovněž konec dané věty: „это уж как вам больше нравится“, kdežto máme v originálu pouze frázi „s čistou pověstí“ a žádné komentáře.

Kromě toho si můžeme porovnat překlady poslední věty daného úryvku. Bogatyřov a Skačkov zvolili „сущая ерунда“ a „сущие пустяки“, které odpovídají původnímu výrazu „pouhá a pranepatrná maličkost“ v originálu. Co se týká Lavrovové a Fjodorova, překladatelé pro překlad zvolili slovo „предрассудки“, které se významově odchyluje od původního slova „maličkosti“.

8. Slovní hříčky

- „A nemíváte někdy občas nějaké záchvaty?“ „To prosím nemám, jen jednou málem byl by mne zachvátil nějaký automobil na Karlově náměstí, ale to už je řada let.“
- «– Не страдаете ли вы падучей? – Извиняюсь, нет. Правда, один раз я чуть было не упал на Карловой площади, когда меня задел автомобиль. Но это случилось много лет тому назад» (P. Bogatyřov).

- «– А вы, голубчик, эпилепсией, в смысле падучей, не страдаете? – Этим, извиняюсь, нет. А вот насчет падучей, было дело один раз: чуть не упал прямо на Карловой площади, когда меня зацепил автомобиль. Правда, случилось это много лет тому назад» (V. Lavrovová a A. Fjodorov).
- «– А не бывает ли с вами иногда каких-либо припадков? – Нет, ваше степенство, не бывает, только один раз меня подхватил какой-то автомобиль на Карловой площади, но это уже было несколько лет тому назад» (M. Skačkov).

Tady vidíme slovní hříčku mezi slovy záchvat a zachvátit. Záchvat je příznak nemoci (epileptický záchvat) a zároveň je dané slovo podobné slovesu zachvátit.

Bogatyryjovovi se podařilo zachovat slovní hříčku. Překladatel našel v ruštině slova „падучая“ a „падать“, pomocí kterých úryvek neztratil humor originálu. „Падучая“ je archaické slovo pro epilepsii, která se vyskytuje v originálu.

Lavrovová a Fjodorov také používají stejnou dvojici slov, ale kromě toho vysvětlují modernímu čtenáři slovo „падучая“ a dávají tam zároveň slovo epilepsie.

Skačkov nezachoval slovní hříčku, ale nechal pro čtenáře poznámku pod čarou o tom, že v originálu slovní hříčka byla (poznámka: игра слов: зáchваты – припадки и zachvátiti – подхватить). Bez dané poznámky nemá odpověď Švejka smysl, protože slova „припадок“ a „подхватить“ nejsou podobná.

Kapitola 5

Závěr

Cílem této diplomové práce byly analýza, porovnání a kritické hodnocení ruských překladů románu Jaroslava Haška *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války*. Díky translátologické analýze se podařilo zjistit překladatelské tendence autorů překladů daného románu.

Bogatyřjov:

Podle uvedené analýzy můžeme říct, že překlad Bogatyřjova je nejpřesnější ze všech existujících, je nejbliž originálu, odpovídá originálu jak po významové, tak po stylistické stránce a zároveň je v něm zachován humor originálu. Chtěli bychom ale zdůraznit několik překladatelských rysů, kterých jsme si všimli během analýzy překladů konkrétních úryvků.

Švejk v překladu Bogatyřjova mluví spisovným jazykem a jenom občas používá slova hovorového stylu (prostorečije), například „небось“ nebo „ихнего“, zatímco v originálu má řeč Švejka hodně rysů hovorové češtiny. Kromě toho se Bogatyřjov ve svém překladu vyhýbá použití vulgarismů, místo toho používá mnohem méně expresivní slova a fráze. Vulgarismus najdeme v překladu Bogatyřjova pouze tam, kde to nejde přeložit jiným způsobem a zrovna v tomto slově spočívá humor (Například: „Kam ho mám jenom zařadit?“ a čím dále tím jasněji vybavuje se Švejkovi pojmenování tohoto druhu: „poloprđoch“). – «– Куда же мне его зачислить? – И чем дальше, тем отчётливее в сознании Швейка возникало прозвище «полуपर्дун»»). Občas používá pro zvýšení expresivity zvolací věty, které vyvolávají u čtenáře dojem, že je řeč Švejka expresivní a emocionální.

Lavrovová a Fjodorov:

První tendence překladu Lavrovové a Fjodorova spočívá velmi často ve vymýšlení detailů navíc, které nejsou v originálu, většinou jsou to komentáře Švejka. To vidíme v překladu téměř každého úryvku (Například: „Lidí, kteří mají zničenou a zkaženou pověst, je ve světě aspoň desetkrát tolik než těch s čistou pověstí. To je pouhá a pranepatrná maličkost.“ – «Выйдете на свободу, оглянитесь по сторонам: людей с подмоченной репутацией вокруг вас будет раз в десять больше, чем с неподмоченной или с незапятнанной – это уж как вам больше нравится. Так что все это предрассудки»).

Avšak vidíme v několika případech opačnou situaci, kde překladatelé vynechávají části z originálu. Občas to vede ke ztrátě humoru. (Například: „Oltář skládal se ze tří dílů, opatřených hodně falešným pozlátkem, jako celá sláva církve svaté.“ – «Пресловутый алтарь состоял из трех створок и был покрыт фальшивой позолотой».).

Kromě toho jsme se v překladu Lavrovové a Fjodorova setkali s řadou nepřesných překladatelských řešení (Například: „obrlaitnant“ je přeložen jako „поручик“, „kněz“ jako „духовник“, „veselý“ jako „легкомысленный“ atd.).

Co se týče řeči Švejka, ta je v překladu Lavrovové a Fjodorova konzistentní, ve své řeči používá jak prostorečije, tak vulgarismy, což odpovídá řeči Švejka v originálu.

Jak již bylo zmíněno v úvodu dané práce, autor diplomové práce o překladech románu do ruštiny se vyjádřil o nejnovějším překladu v tom smyslu, že Lavrovová a Fjodorov čerpali při vytváření svého překladu z klasického překladu Bogatyřjova. Během analýzy jsme narazili na několik momentů, které potvrzují danou myšlenku. Jako příklad uvedeme následující úryvek: „U nás před léty v Budějovicích probodli na trhu v nějaké takové malé hádce jednoho obchodníka s dobyt看kem.“ Autoři obou překladů nepřekládají daný úryvek doslova, přitom je začátek věty v obou případech stejný: „Несколько лет назад у нас в Будейовицах на базаре случилась небольшая ссора“ (P. Bogatyřjov)/ „Несколько лет назад у нас в Будейовицах случилась небольшая ссора“ (V. Lavrovová a A. Fjodorov).

Skačkov:

Překlad Skačkova z češtiny obsahuje řadu nepřesných řešení (Například: „tak by se lidi divili“ – „все в ужас придут“, „falešné pozlátko“ – „сусальное золото“ atd.) Kromě toho Skačkov často nivelizuje expresivitu originálu a překlad se tím pádem stává neutrálním a nevýrazným (Například: „blázni“ – „люди“, „blbouni pitomí“ – „дураки“, „hovado“ – „один такой солдат“ atd.).

Mohli bychom se zároveň podívat na překlad známého Švejkova výrazu „poslušně hlásím“, který se stal součástí postavy Švejka a jeho řečového stylu. V uvedených úryvcích nalezneme daný výraz celkem šestkrát. Bogatyřjov má konzistentní překlad daného výrazu, v němž vždycky uvidíme „осмелюсь доложить“, což není doslovný překlad originálního výrazu, ale jak významově, tak stylisticky mu odpovídá.

Lavrovová a Fjodorov výraz také většinou překládají frází „осмелюсь доложить“, ale ve dvou ze šesti případů se odchyľují od originálu a překládají to buď slovem „благодарствуйте“, nebo slovem „виноват“.

Skačkov používá ve svém překladu tři varianty daného výrazu, buď oslovení „ваше благородие“ nebo „позвольте спросить“ nebo jako Bogatyřov, Lavrovová a Fjodorov „осмелюсь доложить“.

Podle našeho mínění konzistentní použití výrazu „осмелюсь доложить“ v překladu Bogatyřova představuje nejlepší řešení.

Cíl práce se podařilo naplnit, překlady románu byly zanalyzované a porovnané mezi sebou, kromě toho byly definované překladatelské tendence jednotlivých překladatelů při překladu humoristických prvků.

Literatura

ADÁMKOVÁ, Stanislava: Vliv Dobrovského a Lomonosova na rozdílnou stratifikaci současného českého a ruského jazyka. *Slavica litteraria*, Roč. 15, č. 2, s. 73–80, 2012.

BLAŽÍČEK, Přemysl. *Knihy o epice: Naši, Švejk, Zbabělci*. Praha: Triáda, 2014.

DANEŠ, František. Příspěvek k poznání jazyka a slohu Haškových „Osudů dobrého vojáka Švejka“. *Naše řeč* 37, č. 3–6, s. 124–139, 1954.

HAŠEK, Jaroslav. *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války*. Praha: Knihy Omega, 2017.

JANKOVIČ, Milan. *Umělecká pravdivost Haškova Švejka*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1960.

JEDLIČKA, Josef. *České typy aneb Poptávka po našem hrdinovi*. Praha: Nakladatelství Franze Kafky, 1992.

LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. Praha: Apostrof, 2012.

POPOVIČ, Anton. *Teória umeleckého prekladu*. Bratislava: Tatran, 1975.

POLJAKOV, Dmitrij – SKORVID, Sergej. „Ohlas písní českých“ v Rusku dříve a dnes. *Bohemica Olomucensia 2 – Symposiana*, 2009.

PYTLÍK, Radko. *Knihy o Švejkovi*. Praha: Československý spisovatel, 1983.

ZAHRÁDKA, Miroslav. *K funkci humoru v Šolochovově Rozrušené zemi*. Praha: Academia: Nakladatelství Československé akademie věd, 1956–1990.

БОРЕВ, Юрий. *Комическое*. Москва: Искусство, 1970.

ГАШЕК, Ярослав. *Похождения бравого солдата Швейка* (пер. БОГАТЫРЕВ, Пётр). Москва: Художественная литература, 1982.

ГАШЕК, Ярослав. *Похождения бравого солдата Швейка* (пер. СКАЧКОВ, Михаил). Москва: Московский рабочий, 1930.

ГАШЕК, Ярослав. *Похождения бравого солдата Швейка во время первой мировой войны*. Серия: Классика XX века. Новейший перевод с чешского Лавровой и Федорова. Р-на-Д: Феникс, 2001.

ДЗЕМИДОК, Богдан. О комическом. Москва: Прогресс, 1974.

НИКОЛЬСКИЙ, С. В. История образа Швейка. Новое о Ярославе Гашеке и его герое. Москва: Издательство «Индрик», 1997.

СОЛОУХ, Сергей. Комментарии к русскому переводу романа Ярослава Гашека «Похождения бравого солдата Швейка». Dostupné z: <https://coollib.com/b/315620/read#t4>